

ИЗВЕШТАЈ ОД СПРОВЕДЕНО ТЕРЕНСКО
ИСТРАЖУВЊЕ

СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

ЗДРУЖЕНИЕ ЗА ЕМАНЦИПАЦИЈА , СОЛИДАРНОСТ
И ЕДНАКВОСТ НА ЖЕНИТЕ - ЕСЕ

Скопје, 2000

*IZVE[TAJ OD
SPROVEDENO TERENSKO ISTRA@UVAWE*

SEMEJNO NASILSTVO

**ZDRU@ENI E ZA EMANCI PACI JA, SOLI DARNOST I EDNAKVOST NA @ENI TE
NA R.M. ESE**

Skopje, 2000

Наместо вовед

Имало господ, имало спас и за мене. Почина пред извесно време, лесна да му е земјата, но мене ми осамна дури сега на 50 години. Почина од пиене, од цироза на црниот дроб, мојот маж, мојот целат. Судбина ли да речам, што ли било него да го имам за маж. Почна да пие уште од првиот ден на бракот. Пиеше - сушеше. . Ондавор сиромаштијата, однатре ракијата го гризеше. И него и мене. Со години, цел живот, море цела вечност ми се чини. Зошто не сум го оставила, прашуваш.

- А каде да одам? Моите родители се сиромашни луѓе, отсекогаш биле сиромашни. За нив мојата мажачка беше уште една уста помалку за хранење.

Уште првите денови кога се земавме, почна со пцуење, тепање, ме нарекуваше со секакви погрдни имиња, на почетокот тој а подоцна и неговите домашни почнаа да се однесуваат кон мене како кон крпа за бришење на нозете. Денес плачи утре плачи, утеха од никого од никаде. За да биде несреќата поголема не можев трудна да останам, иако многу сакав да имам дете. За моја среќа тоа го сакаше и тој, па и покрај сите маки што ги имав од него, решивме да си посвоиме. Тоа дете стана мојата радост, мојата утеха во животот, а Господ сакаше да си родам и свое дете. Мислиш се промени тој со децата? Не! Тој продолжи да си пие, да си пцуе, да ме тепа, небарем јас бев виновна за сиромаштијата во којашто живеевме. Кога реши да отиде во Германија, и отиде како азилант, се понадевав и јас дека можеби ќе ми се промени животот на добро, а уште повеќе кога ме повика и мене таму.

Колку се излажав. Во Германија уште полошо. И тоа малку што ќе го заработеше за пиене го даваше. Видов - невидов се пријавив во едно прифатилиште. А таму, што се не видов. Млади жени, здрави,

прави, кои немаат од што да живеат па морале и сопственото тело да го продаваат, жени со модринки на лицето и во душата, па си реков: Господе имало и бетер од мене. Тоа сознание беше најдоброто што го научив во Германија, најголемата моја печалба - да си ја прифатам судбината и никому за ништо да не се жалам. Се вративме во Македонија , се вративме на уште полошо. Разочаран од животот тој почна уште повеќе да пие, да не малтретира и мене и децата. Често пати помислував да се самоубијам, но кога ќе се сетев на децата, ни должни ни виновни душички, брзо се откажував од таа помисла. Господ да ми прости, но имаше и моменти кога посакував и него да го убијам, но што ќе се добиеше и со тоа. Тој во земја, јас во затвор а децата, кој ќе ги гледа моите сирачиња кои ќе страдаат можеби уште повеќе од мене во животот.

Било како било сега веќе него го нема, иако сум сиромашна со овие две раце што ги имам ќе се хранам и себе и децата, а на втор брак не ни помислувам.

ПРВ ДЕЛ

Проблемско методолошки основи на истражувањето

1. Проблемска рамка

Монографијата ја започнавме со една од многуте тажни животни стории слушнати за време на истражувањето. Животни приказни кои зборуваат за нашата реалност, за присуството на семејното насилство во нашите домови, појава за која се почесто и погласно се говори и која добива граѓанство (преку невладините организации), заради нејзината сериозност, особено заради последиците што ги остава зад себе. Наспроти на фактичката состојба, појавата како да не се признава од страна на државата. Таа не е втемелена како посебна кривично-правна категорија, која систематски се следи и проучува, барајќи решение за нејзиното сузбивање, спречување, надминување, на начин како што тоа се прави со другите облици на криминално поведење, а која заради комплексноста, сериозноста на однесувањата и последиците што ги остава, најмалку го заслужува истиот третман.

За разлика од многу држави во светот, во кои речиси три децении општествената, стручната и научната јавност се занимаваат со проблемот на семејното насилство, како од теоретски, така и од емпириски, социјален и правен аспект, во Македонија за овој проблем, за првпат се проговори во 1994 година од страна на невладините женски и други организации, кои почнаа масовно да се формираат во тој период. Тие не само што го промовираа проблемот на семејното насилство, туку ги воведоа и првите СОС линии за жените и децата жртви на насилството во семејството, а во последно време нивните активности се насочени кон покренување на прашањето за правното регулирање и унапредување на оваа материја.¹

¹ И ова истражување е нарачано од невладината организација Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените на Република Македонија, која има мошне систематски пристап кон проблемот на насилството кон жената, а самото истражување е во функција да обезбеди нивните актуелни и идни активности во врска со овој проблем

Семејството, како милје во кое се јавува и одржува насилството помеѓу одредени нејзини членови, претставува посебна општествена група која функционира, како систем со особено значајна социјализаторска функција. Во него, улогата и положбата на секој нејзин член е дефинирана, а нивната содржина во голема мера е определена од културата на дадената заедница, која по пат на социјализација генерациски се пренесува. Оттука, кога се расправа за насилството врз жената, многу објаснувања и одговори можат да се обезбедат ако проблемот се посматра од аспект на положбата на жената во општеството. Ова од причина што суштинската позиција на жената на макро и микро план, во голема мера, го дефинира нивото на нејзината заштита, но и можностите за дискриминација како пандан на тоа ниво.

Нерамноправноста на жената, манифестирана преку нејзината положба во општеството, во бракот и семејството, извира од патријархалната структура на општеството, кога и се дефинира доминантната положба за мажот и инфериорната положба за жената, на макро и микро план. Определената активна улога на мажот во општеството, му обезбедува концентрација на моќ и власт на микро план, особено во рамките на бракот и семејството. Како нус производ од активната и супериорна позиција на мажот и пасивната и инфериорна позиција на жената, произлегува и сопственичкиот однос кон жената, во кој и насилството не е исклучено како регулатор за послушност. Овие односи, по пат на социјализација, се пренесуваат од генерација на генерација.

Ако се има тоа предвид, може да се заклучува за историската условеност на семејното насилство (и насилството врз жената), која воедно подразбира и променливост на односите. Но, од друга страна, се бележи статичност на овие односи - нерамноправноста на жената се евидентира до денешни денови. Конкретни промени на овој план, на глобално ниво, почнаа да се случуваат во последните три децении, во рамките на развојот на универзалната идеја за еманципација на сите луѓе, независно од полот, возраста, расата, социјалните и други

карактеристики, при што посебно беше потенцирана нерамноправната положба на жената (секако дека семејното насилство претставува дел од таа нерамноправност), расчекорот помеѓу нејзината формалната и фактичка состојба, како и препораки за нејзино менување, надминување. Тоа едновременно претставуваше поттик за фокусирање на вниманието кон жената, преку лоцирање на нејзините реални позиции на сите нивоа (политичко, правно, социјално, економско, културно итн.) и преземање на конкретни активности за надминување на таквата реалност².

За жал, овие процеси, барем што се однесува до предметот што е во фокусот на оваа монографија - насилството врз жената, кај нас доцнат барем две и пол децении. Веќе споменавме дека овој проблем за прв пат кај нас се актуелизира во 1994 година

2. Карактеристики на третманот на семејното насилство во Македонија

Проблемот на семејното насилство, и посебно насилството врз жената, како што веќе беше истакнато, досега, не го привлекуваше вниманието на општествената, научната и стручната јавност во Македонија, освен во случаите на брутални убиства извршени во кругот на семејството, за кои јавноста беше информирана преку средствата за масовна комуникација, а за кои случаи се бараше мислење и објаснување од експерти во одредени области. Меѓутоа, забележително е поместување на овој план; може да се констатира дека, во последно време, многу се зголемува интересот за насилството во семејството, како и фактот дека овој проблем станува се повеќе "видлив".

Ако се направи пресек на третирањето на семејното насилство во нашата држава, за овој миг, би можеле да се извлечат следните негови карактеристики:

² Проблемот беше поставен на глобално ниво. На пример, Обединетите нации, но не само тие, донесоа голем број документи за надминување на посочената реалност. Во врска со предметот што е во фокусот на нашето истражување, собено значајни се два

- маргинализација на проблемот. Во државата не постоеше интерес овој проблем да се истражува, систематски да се следи и проучува, во функција на негово поуспешно сузбивање, спречување, надминување, намалување на последиците што ги остава;

- недоволно познавање на појавата. Не постојат ни елементарни сознанија за раширеноста на семејното насилство, појавните видови, причините, последиците;

- отсуство на официјални податоци. Со оглед дека не претставува посебна инкриминација, нема официјални статистички податоци како за посебна појава, а од друга страна, во Заводот за статистика кривичните дела се евидентираат според сторителите, а не според жртвата, поради што ни посредно не може да се дојде до светлата бројка на семејното насилство. Исто така, и државните органи кои во остварувањето на својата дејност се во допир со оваа појава (центрите за социјална работа, медицинските установи, судовите) не водат посебна статистика за неа;

- отсуство на емпириски сознанија. Не е спроведено ниту едно научно истражување (ова е прво истражување) чии резултати би пополниле дел од празнината од недостатокот на официјалните податоци, но би обезбедиле и сознајна основа за продирање во суштината на појавата и нејзиното подобро разбирање;

- недоволна правна покриеност. Нашето законодавство не познава посебна инкриминација за насилството во семејството, како посебно кривично дело. Оваа материја се регулира преку општите кривични дела, но тие, фактот на заедничко живеење не го земаат предвид. Исклучок е кривичното дело силување - се инкриминира и силување во брак, инкриминација воведена во 1996 година, со новиот Кривичен законик на Република Македонија. Меѓутоа, на кривичното дело силување во брак, му е симнато нивото на официјалност - постапката се води по приватна тужба, за разлика од кривичното дело силување кога се во прашање други лица, во кои случаи постапката се води по службена должност.

документа: Конвенција за елиминирање на сите форми на дискриминација на жената и Декларацијата за елиминирање на насилството над жената.

За разлика од кај нас, современите тенденции за законското решавање на овој проблем, одат во две насоки: прво, преку воведување на посебни инкриминации за насилството во семејството и второ, во рамките на општите кривични дела - посебно се санкционира фактот кога сторител е член на семејство.

Во моментот, во државата се подготвува предлог на измена на законите со кои би се покрило семејното насилство. Измените одат во насока на второто решение, посебно санкционирање на членови на семејството во рамките на постојните кривични дела;

- отсуство на формална реакција. Согласно на вкупната маргинализација на проблемот на семејното насилство, може да се констатира и маргинализација на формалната контрола во врска со овој проблем. Ова се однесува пред се на полицијата, но и на другите државни органи, кои во случаите на насилство во рамките на семејството, се однесуваат многу резервирано, како да е во прашање приватна работа, а не криминално поведение како и секое друго. Тоа е во согласност со општоприфатениот став за приватниот карактер на сите случувања во домот, па дури и кога е во прашање насилство;

- сегментарност во пристапот и нетранспарентност на работата на невладините организации. Веќе споменавме дека невладините организации го започнаа процесот на детабуизација на проблемот на семејното насилство. Меѓутоа, иако е неспорна и многу значајна улогата на невладините организации за отварањето на проблемот на семејното насилство, може да се констатира нивно сегментарно зафаќање на проблемот, нетранспарентност на нивната работа, особено нема сознанија од многу те проекти што до сега ги имаат реализирано (на пример, нема никакви сумарни сознанија и искуства од СОС телефоните, кои претставуваат богат емпириски материјал за разбирање на појавата) и отсуство на координација и соработка меѓу невладините организации (се случува различни организации да работат на ист или мошне сличен проект, што е многу непродуктивно). Независно од се, тие се промотори на проблемот и имаат голема заслуга за неговото актуелизирање.

3.Операционализација на основните поими и предметот на истражувањето

Наша определба за ова истражување беше, вниманието да се фокусира само кон еден сегмент од семејното насилство - насилството врз жената. Тоа, пак, претпоставуваше да се операционализираат двете конститутивни компоненти на основниот поим - смејното насилство - и во тие рамки да се определи предметот на истражувањето.

Во теоријата не постои единствено и општоприфатено дефинирање на поимот насилство, од што произлегува негово различно појмовно определување, како и користење на повеќе поими како синоними - агресија, насилничко однесување, злоупотреба на моќ итн. Од овие причини, при истражувања во кои предмет е насилството, истражувачите го операционализираат поимот, за потрбите на истражувачкиот зафат. Тоа беше сторено и во ова истражување.

Со оглед на поставената цел, опфаќање на насилството врз жената во најширока смисла, како основа за операционализација на предметот на истражувањето ни послужи дефиниција со широко опфаќање на насилството. Тоа е дефиницијата за насилство дадена од страна на Обединетите нации, а содржана во Декларацијата за елиминирање на насилството над жените - Резолуција 48/104 на Генералното собрание. Според неа, тоа е секој акт на насилство, заснован на припадност на пол, кој резултира или е подобен да резултира во физичка, сексуална или психичка повреда, страдање на жените, вклучувајќи ги и заканите за ваквите однесувања. Оттука, конститутивни елементи на насилството се физичкото насилство, психичкото насилство и сексуалното насилство, како извршени акти или само како закани.

Значи, во нашето истражување прифативме трикомпонентност на насилството (физичкото, психичкото и сексуалното насилство) манифестирано низ конкретни насилнички однесувања или пак со закана

од такви однесувања. Коститутивните компоненти на насилството, понатаму беа дефинирани на следниот начин:

Физичкото насилство беше операционализирано низ следните составни елементи:

- удар, влечење за коса, шлаканица, боксирање, тепање, давење, удар со предмети, горење , попарување (значи непосреден однос на физички контакт меѓу сторителот и жртвата. при што и се нарушува физичкиот интегритет на жената).
- фрлање предмети по жената,
- закана за физички повреди.

Психичкото насилство како втора компонента на насилството врз жената, во себе ги вклучуваше следните структурни елементи:

- контрола врз жената - контрола на нејзиното движење -контрола врз нејзините персонални контакти, и севкупна контрола врз семејниот буџет,
- изолација - забрана на контакти со фамилијата, забрана да работи надвор од дома,
- љубомора или посесивност,
- однесувања кои предизвикуваат емоционални или психички маки и страдања на жената - вербално агресивно однесување (нарекување со погрдни имиња), однесувања кои се понижувачки за жената, целосна послушност од жената - зборот на мажот секогаш да е последен.

Третиот конститутивен елемент на насилството беше сексуалното насилство. Оваа компонента ја дефиниравме како присила на сексуален однос, обид за присила или друг вид на сексуална активност.

Во однос на вториот елемент на појавата семејно насилство, семејството во кое ги сметавме сите членови што влегуваат во едно домаќинство. Домаќинството го сочинуваат сите лица што се на иста адреса и употребуваат иста кујна.

Со оглед дека ние, во ова истражување, не го зафаќаме семејното насилство во неговиот тотал, туку се ограничивме само на женскиот дел

од фамилијата, семејното насилство во ова наше истражување го дефинираме на следниот начин: *насилство (физичко, психичко и сексуално) што го трпи жената од страна на својот сопруг, вонбрачен партнер како и од другите полнолетни членови на домаќинството.*

4.Познавањето на појавата - претпоставка за градење на стратегија против насилството во семејството

Маргинализацијата на проблемот на семејното насилство, недоволното познавање на појавата, отсуството на официјални податоци, отсуството на емпириски сознанија, недоволната правна покриеност, отсуството на формална реакција се основните карактеристики на семејното насилство и на односот на општеството кон оваа појава во нашата држава. Наспроти на овие карактеристики стојат масовно прифатените стереотипи за родовите улоги во општеството, бракот и семејството, чија содржина вклучува нерамноправна и инфериорна положба за жената, а не го осудува и насилството како начин за одржување на дефинираните позиции. Тоа, пак, од своја страна, прави насилството во семејството да остане во тој круг, да не се пријавува. Оттука, како примарна се наметнува потребата од градење на стратегија насочена кон менувањето на односот на општеството кон оваа појава, преку зголемувањето на сензибилитетот на јавноста. Тоа се однесува и на научната и на стручната јавност, чија крајна цел би било конципирање на мерки и активности за стеснување и надминување на оние околности кои погодуваат на семејното насилство, односно активности насочени на сузбивање, спречување и превенирање на оваа појава.

Основна претпоставка за градење на стратегија, е постоење доволна сознајна основа, која ќе овозможи изучување и запознавање на појавата. Токму тоа, обезбедување на првичен емпириски материјал, беше и цел на ова прво научно истражување за семејното насилство - насилството врз жената, спроведено во нашата земја.

Дилемата што се постави пред истражувачите беше, насоката кон која требаше да се развива истражувањето: дали испитувањето да биде преку светла бројка (преку документација од Центрите за социјални работи и СОС телефоните) или преку истражување на темната бројка кај оваа појава. Се определивме за истражување на насилството врз жената преку неговата темна бројка. Ваквиот пристап беше детрминиран од фактот дека однесувањата што ја сочинуваат оваа појава најчесто не се пријавуваат, остануваат неоткриени; понатаму, непокриеноста на семејното насилство со соодветна инкриминација, и официјалното неригистрирање на кривичните дела според жртвите, што, пак, практично значи отсуство на валидни податоци низ кои би можела да се следи и анализира појавата.

5.Методи на истражување на темната бројка

Сознанијата за криминалитетот што се темелат врз официјалната статистика се нереални во однос на неговата квантитативна димензија. Утврдено е дека секогаш постои дел кој останува неоткриен, познат како темна бројка на криминалитетот. Големината на неоткриениот дел на појавата е различна и зависи од низа фактори како што се: видот, последиците, природата на појавата, жртвата итн. Оттука, несомнена е потребата и од истражување на темната бројка на криминалитетот, која ќе овозможи да се дојде до податоци кои доближуваат до вистински извршениот криминалитет, како претпоставка за ефикасна криминална политика.

За истражување на темната бројка кај криминалитетот постојат повеќе методолошки постапки од кои најчесто користени се: методот на самопријавување (испитаниците се изјаснуваат дали се сторители на одредено криминално однесување и дали тоа било службено регистрирано), виктимолошката анкета (испитаниците се изјаснуваат дали се жртви на одредено криминално однесување, и дали истото го пријавиле на надлежните органи), метод на пријавување на друго лице

(испитаниците даваат информација дали познаваат лице кое е жртва на одредено криминално однесување) и методот на проценка на експерти (експертите од одредена област, врз основа на искусствени сознанија и постојните статистички податоци за криминалитетот, кои даваат проценка за минималната и максималната темна бројка кај одреден вид на криминалитет).

Во ова истражување, тргнувајќи од карактеристиките на појавата, нејзините специфичности и причините за настанувањето, се определивме да примениме две методолошки постапки: виктимолошка анкета и метод на пријавување на друго лице.

Зошто се определивме за примена на две методолошки постапки, и токму за овие, иако не е вообичаено тоа да се прави во едно исто истражување.

Методот на самопријавување го отфрливме, бидејќи сметавме дека е помалку адекватен за оваа појава - очекувавме дека многу малку од испитаниците ќе признаат дека се насилници во рамките на своето семејство; според тоа, претпоставувавме дека преку овој метод ќе се обезбедат многу малку сознанија за појавата.

За нас најприфатлива беше виктимолошката анкета. Ние се определивме да ја истражуваме темната бројка кај семејното насилство преку виктимолошка анкета бидејќи:

- сметавме дека жртвите ќе бидат по подготвени за соработка, тргнувајќи од фактот дека полесно е да се признае статусот на жртва, отколку статус на сторител на насилство, независно кон кого е насочено;
- ќе се дојде до повеќе податоци за видот, природата и причините на семејното насилство, како и до повеќе податоци за личноста на жртвата и на сторителот.

Значи, истражувањето беше насочено кон потенцијалните жртви - жените. Од нив баравме да се изјаснат дали биле жртви на одредени однесувања кои, според нашето дефинирање, претставуваат компонента на семејно насилство.

Едновременно бевме свесни дека сите жени - жртви на насилство нема да изразат подготвеност да го пријават своето искуство, земајќи го предвид фактот дека тие имале причина поради која не го пријавиле насилството, па тешко може да се очекува дека сите ќе бидат подготвени да прифатат соработка со реализаторите на истражувањето. Значи, очекувавме дека еден дел од темната бројка кај насилството врз жената нема да може да се опфати со истражувањето, ќе остане неоткриен.

Тргнувајќи од тоа сознание, а со цел да се дојде до што повеќе податоци за оваа појава, се определивме за примена на уште една методолошка постапка - давање информација за друго лице. Жените кои не пријавија дека се жртви на насилство, се вклучуваа во другото ниво на истражувањето - од нив беше побарано да се изјаснат за тоа дали познаваат жена која е жртва на насилство во рамките на своето семејство, како и да дадат други информации во врска со насилството. На таков начин сметавме дека дел од жените жртви на насилство, кои во првиот дел од истражувањето не ја признале таа состојба, можеби ќе бидат подготвени тоа да го сторат преку пријавување на друго лице. Со примената на оваа методолошка постапка сметавме дека ќе се добијат дополнителни сознанија за распространетоста на насилството врз жените на нашите простори.

6. Примерок на истражувањето

Истражувањето беше спроведено на примерок од 850 испитанички - полнолетни лица од женски пол, што е повеќе од 1 промил (1,3 промила) од вкупната женска популација во земјата. И територијално, со истражувањето беше покриена целата држава, при што беа опфатени, како градски така и селски населби. Поконкретно, истражувањето се спроведе во 14 градови и во едно или две села што припаѓаат на тие општини, вкупно во 21 село.

Примерокот на истражувањето во одредена мера беше определен од појавата која беше во фокусот на истражувањето, нејзините варијанси бараа отстапување од примерок со репрезентативни карактеристики. Имено, мултиетничкиот карактер на државата од една страна, и сознанијата дека културата, традицијата, ставовите кон жената, нејзиното место, улога и положба во бракот и семејството во одредена мера го детерминираат семејното насилство, од друга страна, претпоставуваше да се идентификуваат специфичностите на насилството врз жената во различните национални и етнички групи, со што би се создала сознајна основа за подобро разбирање на семејното насилство во целина, и во посебните етнички групи; би се определиле насоките за идните продлабочени истражувања и би се обезбедиле сознанија за градење стратегија за спречување на семејното насилство, во која е неопходно да бидат вклучени и почитувани специфичностите на семејното насилство во различните национални и етнички групи, за да може да се дејствува врз нивното надминување.

Од тие причини, со цел да се дојде до валидни податоци, во примерокот требаше да се вклучат доволен број испитанички - припаднички на националните и етничките групи, особено од оние за кои се знаеше дека има изразено присуство на семејно насилство (ромска популација), независно од нивната пропорционална застапеност во вкупната популација на Македонија.

Ваквата наша определба претставуваше тешкотија за конципирање на примерокот, од причина што кај нас не постојат чисто етнички населби. Заради тоа, обликувањето на примерокот се одвиваше во две фази. Во првата фаза, по определувањето на градовите и селата каде што требаше да се реализира истражувањето, се пристапи кон идентификација на деловите од градовите во кои требаше да се спроведе анкетата. Определувањето на градските реони се вршеше врз основа на избирачките списоци, а преку специфичните карактеристики на личните имиња се определуваа улиците со претежна населеност со припадници на одредени национални или етнички групи. Како што можеше да се

претпостави, а истражувачкиот материјал потврди, оваа постапка не ги обезбеди до крај нашите барања за застапеност на припадничките на национални и етнички групи, од причина, како што веќе наведовме, што не постојат чисто етнички подрачја, улици итн. После идентификувањето на улиците беше определен бројот на домаќинствата што требаше да бидат анкетирани. По правило, се анкетираа по пет домаќинства во улица; исклучок беа улиците кои минуваа низ целиот град, каде што бројот на домаќинствата што требаше да бидат анкетирани беше поголем.

Во втората фаза, нашите соработнички, во претходно определените улици од градот вршеа случаен избор на домаќинствата, со чекор определен од големината на улицата и бројот на домаќинствата што требаше да бидат анкетирани. Во селата изборот го правеа самите соработнички, меѓутоа имаа упатство да биде покриено целото село, од просторен аспект. Во селата беа анкетирани вкупно по пет до десет домаќинства, односно испитанички.

Во последната етапа од оваа фаза се определуваше лицето кое требаше да биде анкетирано. Во рамките на определеното домаќинство се анкетираше женско лице постаро од 18 години чиј роденден следеше прв. Оттука, единица на истражување беше домаќинство, а извор на сознание полнолетна жена од домаќинството.

Почитувајќи ги претходно назначените критериуми добивме примерок со следните карактеристики:

ПРИМЕРОК НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

ВОЗРАСТ

До 24 години	71	8.4
Од 25 до 29	119	14.0
Од 30 до 34	135	15.9
Од 35 до 39	118	13.9
Од 40 до 44	110	12.9
Од 45 до 49	104	12.2
Од 50 до 54	69	8.1

Од 55 до 59	45	5.3
Од 60 до 64	35	4.1
Над 65	42	4.9
Одбива да одговори	2	0.2
Вкупно	850	100.0

ВРАБОТЕНОСТ

Вработена	269	26.4
Невработена	173	20.4
Домаќинка	258	30.4
Работи - непријавена	17	2.0
Стечајна работничка	20	2.4
Технолошки вишок	13	1.5
Пензионерка, инвалид	77	9.1
Оди на училиште	15	0.8
Земјоделка	4	0.5
Приватник, бизнисменк	1	0.1
Друго	2	0.2
Не знае	/	/
Одбива да одговори	1	0.1
Вкупно	850	100.0

ОБРАЗОВАНИЕ

Без образование	51	6.0
Незавршено основно	117	13.8
Завршено основно	243	28.6
Средно образование	309	36.4
Више образование	56	6.6
Високо образование	70	8.2
Магистратура	2	0.2
Докторат	2	0.2
Одбива да одговори	/	/
Вкупно	850	100.0

НАЦИОНАЛНОСТ

Македонка	515	60.6
Муслиманка	167	19.6
Турчинка	20	2.4
Ромка	93	10.9
Србинка	42	4.9
Друга националност	13	1.5
Одбива да одговори	/	/
Вкупно	850	100.0

РЕЛИГИОЗНА ПРИПАДНОСТ

Православна	556	65.4
Муслиманска	267	31.4
Католичка	8	0.9
На ни една - атеистка	11	1.3
Друга	3	0.4
Одбива да одговори	5	0.6
Вкупно	850	100.0

БРОЈ НА ЧЛЕНОВИ НА ДОМАКИНСТВОТО

1 член	27	3.2
2 члена	79	9.3
3 члена	128	15.1
4 члена	254	29.9
5 члена	164	19.2
6 члена	106	12.5
7 члена	40	4.7
8 члена	22	2.6
9 члена	10	1.2
10 и повеќе	18	0.1
непознато	2	0.2
Вкупно	850	100.0

БРАЧНА СОСТОЈБА

Мажена	704	82.8
Живее како пар	13	1.5
Разведена	39	4.6
Одвоена	6	0.7
Вдовица	44	5.2
Сама	29	3.5
Има постојан партнер	15	1.8
Одбива да одговори	/	/
Вкупно	850	100.0

МЕСТО НА ЖИВЕЕЊЕ

1. Град	635	74.7
село	215	25.3
Вкупно	850	100.0

7. Техника на собирање на податоците

Контактот со потенцијалните испитанички започнуваше со претставување на нашите соработнички, а претставувањето беше стандардизирано. Беа предвидени две ситуации, и согласно на тоа имаше

два типизирани модела на претставување, во зависност од полот на лицето со кој се остваруваше првиот контакт.

Во случај кога соработничката првиот контакт го остварува со машко лице, таа се претставува со наведување на организаторот, нарачателот и темата на истражувањето, и бара да оствари контакт со возрастено женско лице од домаќинството.

Доколку пак првиот контакт е остварен со женско лице од домаќинството, покрај наведувањето на организаторот и нарачателот на истражувањето, се даваа подетални информации за проектот, целта на истражувањето, значењето на проектот, а особено се потенцираше доверливоста и анонимноста на одговорите. На жените кои беа колебливи и изразуваа сомневање, им беа понудувани броевите на телефоните и имињата на конкретни личности - претставници на нарачателот и на реализаторот на истражувањето, од кои можеа да добијат повеќе и подетални информации за самото истражување, како и потврда за вистинитоста на кажаното од страна на соработничката.

Анкетирањето беше непосредно, се спроведуваше според принципот фаце то фаце.

Во реализацијата на анкетата беа вклучени 25 соработнички. Со оглед дека тие имаа мошне значајна улога за успешноста на целиот истражувачки зафат, на прашањето на изборот на соработничките му беше посветено исклучително внимание. Беа изготвени критериуми за избор на анкетарки, критериуми за кои сметавме дека можат да обезбедат соодветни соработнички за ова истражување. Основен критериум беше возраста: се определивме за повозрасни соработнички од околу 40 и повеќе години. Овој критериум беше наметнат од чувствителноста на проблемот што го истражувавме. Претпоставуваме, дека потенцијалните жртви полесно ќе проговорат за своето лошо, трауматично искуство пред непозната жена со повеќе години, со поголемо животно искуство, како и со можност и самата да се нашла во идентична ситуација, па според тоа може да се очекува и поголемо

разбирање од нивна страна. Но, и спротивно: претпоставуваме дека природот на овие жени, ќе биде посоодветен.

Од методолошки причини вклучивме и две соработнички на возраст помала од 25 години, со цел да ја провериме нашата претпоставка, но и да утврдиме исто така дали и колку возраста на анкетарката влијае врз пријавувањето на насилството. Значи, се работеше за постапка за стекнување на методолошко искуство. Други критериуми за кои се водеше сметка при изборот на соработничките беа образованието, комуникативноста на личноста, анкетарското искуство, или пак допирот со проблеми од социјалата. Тимот на соработничките кои ја спроведоа анкетата беше со најмалку средно образование (поголем дел од нив беа со високо образование, а две соработнички беа доктори на науки со долгогодишно истражувачко искуство); еден дел од соработничките беа од вработените во Институтот, односно со одредено искуство во реализација на емпириски истражувања, имавме волонтерки од СОС телефоните, социјални работнички, педагози, една студентка и волонтерка во невладина организација. Стануваше збор за солиден анкетарски тим, што беше констатирано и преку добиениот емпириски материјал.

Обуката на соработничките беше направена преку групна инструктажа, но покрај тоа тие добија и дополнителни напатствија, и во секое време можеа да се обратат за дополнителни објаснувања, помош или интервенција на раководителката на проектот.

Реализацијата на анкетата помина релативно добро. Соработничките не се судрија со посебни проблеми, освен оние што се вообичаени за емпириски истражувања (да се пронајде улица, да се обезбеди испитаничка, одбивање на разговор итн.).

Исклучок е само еден случај, каде што сопругот на респондентката не само што бил вербално агресивен кон нашата соработничка, туку се обидел дури и да и го одземе прашалникот. Во случајот, респондентката пертходно пријавила дека е жртва на насилство од страна на нејзиниот

сопруг, а тоа тој многу илустративно го потврдил со односот кон нашата соработничка.

Истражувањето беше реализирано од 2 до 30 јули. Заради тропските горештини што ја зафатија државата, еден краток временски период (околу една недела), во некои региони истражувањето беше прекинато, а некаде беше само намален интензитетот на реализацијата на анкетањето,.

Прашалникот беше на македонски јазик, а анкетањето освен на македонски се одвиваше и на албански јазик. За реоните кои беа со претежно албанско население, а се претпоставуваше дека во доволна мера не го познаваат македонскиот јазик, беа ангажирани соработнички (пет) кои одлично ги познаваат двата јазика (македонскиот и албанскиот). На респодентките што не го познаваа македонскиот јазик прашањата им беа поставувани на албански јазик, а одговорите во прашалникот беа внесувани на македонски јазик.

8. Стапка на одговарање

Еден од индикаторите преку кои жените го изразуваа својот став кон предметот на истражувањето и оценката за значењето на оваа тема, претставуваше нивната подготвеност да прифатат разговор со нашата соработничка. Тој факт, одбивањето разговор, беше посебно евидентиран од страна на соработничките. Најопшта оценка на нашите соработнички, според искуството стекнато на теренот, за изборот на темата на истражувањето е високо позитивна. Тие презентираа дека жените мошне добро ги примале, а во најголем број изразувале и благодарност дека конечно почнало да се отвара и ова прашање. Ниту една жена не побарала телефонски број заради проверка или дополнителни информации. Одбивањето разговор, најчесто било поради недостиг на време (била на излегување, подготвувале зимница, обврски околу бебе), во неколку случаи изразен е страв во врска со губењето на социјалната помош (Институт за социолошки истражувања го доживувале како

институција која се занимава со проблемите на социјалната помош), а најмал е бројот на оние кои одбиле да разговараат поради чувствителноста на самата тема.

По добивањето на емпирискиот материјал, констатиравме дека нашите соработнички посетиле вкупно 896 домаќинства, од кои во 46 домаќинства жените одбиле да го прифатат разговорот.

Разликата помеѓу бруто и нето примерокот изразена во проценти е 5.1%, заради што сметаме дека се работи за успешно спроведено истражување.

В Т О Р Д Е Л

Истражувачки резултати

Темната бројка кај насилството врз жената во Република Маједонија

Одговорот на најзначајното прашање што требаше да го даде ова истражување беше сознанието за обемот, односно распространетоста на насилството врз жената, преку утврдување на неговата темна бројка. При дефинирањето на предметот на истражувањето, истакнавме дека појавата на насилството врз жената, според нашето определување, ја сочинуваат физичкото насилството, психичкото насилство и сексуалното насилство. Оттука, во истражувањето се утврдуваше обемот на темната бројка посебно кај секоја компонента од насилството врз жената.

Она што како глобална констатација го понудија истражувачките резултати е сознанието за широката распространетост на насилството врз жената на нашите простори. Притоа, треба да се истакне различниот степен на распространетост на посебните видови на насилство. Утврдивме дека, највисоко пријавена е темната бројка кај психичкото насилство - 61,5% од испитаничките се изјаснија дека имаат лично искуство со некоја од содржините на психичкото насилство. Помалку од респондентките, поточно 23,9% од нив потврдија дека биле жртви на физичко насилство, а најмалку (5.0%), што беше и во рамките на очекувањата, се изјаснија дека им бил нарушен сексуалниот интегритет.

Сознанијата за распространетоста на насилството врз жената претставуваат силен аргумент за потребата од итно менување на односот на општеството кон оваа појава, преку градење комплексен и систематски приод. Исто така, можеби поитна е потребата од превземање конкретни мерки за давање помош и поддршка на жените - жртви на насилство, низ различни форми (засолништа, прифатилишта...) кои во светот широко се користат, а кај нас целосно отсутнуваат.

1. Психичко насилство

1.1 Обем и содржина

Во овој дел ќе се осврнеме на истражувачките резултати за обемот на темната бројка, видовите, содржините и другите карактеристики на психичкото насилство извршено врз жената од страна на нејзиниот сопруг/партнер.

Структурни елементи на психичкото насилство, според нашето определување во ова истражување, се: контрола врз сопругата/партнерката, изолација на сопругата/партнерката и однесувања кои предизвикуваат психички или емоционални повреди и страдања на жената - сопруга или партнерка. Овие димензии на психичкото насилство беа опфатени, односно операционализирани преку осум прашања.

Она што беше големо изненадување и за истражувачите е високиот степен на изложеност на овој вид на насилство на жените од нашата држава. Веќе споменавме дека, дури, 523 или 61,5% од испитаничките изјавија дека биле жртви на некој облик на психичко насилство. Процентот е поголем ако се одземат жените кои немаат маж/партнер. Во примерокот на истражувањето имаше 107 испитанички кои беа без маж/партнер. Доколку тие се одземат од вкупниот примерок, се доаѓа до процентот од 70.4% на испитанички кои биле изложени на психичко насилство од страна на нивниот маж/партнер.

Сите понудени содржини преку кои се вршеше операционализација на психичкото насилство беа искусствено потврдени од страна на нашите испитанички, меѓутоа со различен интензитет:

Табела

Жртви на психичко насилство, според видот

Вид на психичко насилство	Вкупно	Жртви	%
Претерано љубоморен и посесивен	850	212	24.9
Се обидува да ги ограничи контактите со фамилијата или пријателите	850	81	9.5
Инсистира да знае каде е и со кого цело време	850	308	36.2
Ја нарекува со погрдни имиња, ја напаѓа или се однесува на начин да ја замолчи и прави се да се чувствува лошо	850	153	18.0
Ја спречува да работи надвор од домот	850	119	14.0

Ја спречува да знае каде се или да ги користи парите, дури и ако праша	850	82	9.6
Неговиот збор секогаш е последен	850	335	39.4

Како што може да се забележи од презентираниите податоци, искуството на нашите испитанички со некои содржини на насилство од психичка природа, е различно и се движи од 9,5% до 39,4% ако се посматра вкупната популација, односно од 15,5% до 64,0% ако се земат предвид само жените кои биле жртви на психичко насилство.

"Неговиот збор секогаш е последен"(39.4%) - најраспространет облик на партнерски односи, во кои се потенцира доминантната позиција на мажот, е секојдневие на секоја трета испитаничка. Овој модел на меѓупартнерски односи е една од основите на кои почиваат патријархалните односи, во кои позицијата на мажот е доминантна - тој раководи, одлучува, а позицијата на жената е инфериорна - таа треба да слуша, да трпи. Овие сознанија покажуваат дека матрицата на патријархални односи се уште многу интензивно се пренесува преку социјализаторскиот механизам. Ваков облик на меѓупартнерски односи почесто пријавуваат (во однос на нивната просечна застапеност) жените Албанки, невработените и домаќинките, оние во брак од 11 до 15 години, со сопруг кој е невработен, со повисоко образование од нејзиното и никогаш што не пие.

Контролата врз сопругата, како компонента на психичкото насилство, е втора по зачестеност на нашите простори, според искуството на респодентките, а е изразена преку инсистирањето на сопругот/ партнерот да знае каде и со кого го поминува целото време (36.2%). Ваково искуство почесто пријавија испитаничките Албанки, чиј сопруг е постар од нив и невработен. И овој облик на меѓупартнерски односи спаѓа во матрицата на патријархалното уредување на брачните односи, во која мажот има право на севкупна контрола врз сопствената сопруга.

Секоја четврта испитаничка (24.9%) се согласи со описот за претерано љубоморен или посесивен сопруг. Така почесто ги отпишуваат своите сопрузи - Ромките, испитаничките кои се во брак од 11 до 15 години и оние чиј сопруг е невработен.

Испитаничките, помалку (18.0%) во однос на претходно коментираниите облици на насилство, се изјаснија дека нивните сопрузи/партнери се вербално агресивни или се однесуваат на начин тие да се чувствуваат лошо, повредено, понижено. Така почесто се изјаснија помладите респондентки, невработените и домаќинките, оние чии сопрузи се невработени, со пониско образование од нив и кои алкохол конзумираат секојдневно.

Забраната да работи надвор од домот е содржина на облик на однесување кој поретко (14.0%) го пријавија нашите испитанички. Овој облик на однесување, најприсутен е кај албанското национално малцинство. Имено, 34.7% од Албанките го пријавија како лично искуство, 14.0% од Ромките, а најмалку, 7.4% од Македонките. Оваа забрана, претставува објективна пречка во процесот на еманципацијата на жената и води кон задржување на традиционалните односи во бракот и семејството. Во однос, пак, на другите карактеристики, овој облик на насилство почесто го пријавија испитаничките што се во брак помеѓу 6 и 10 години, со ниски приходи во домаќинството, чиј сопруг е со повисоко образование од нивното, невработен, и никогаш не пие.

Најмалку присутни однесувања на нашите простори, според искуството на испитаничките, се ограничување на контактите на жените со фамилијата или пријателите (9.5%) и спречување да знае каде се или да ги користи парите, дури и ако праша (9.6%).

Истражувачките сознанија покажаа дека, кога постои насилство од психичка природа, по правило, не се изразува преку еден, туку преку повеќе облици. Тоа покажува дека се работи за еден покомплексен однос со кој жените се држат под контрола, изолација, понижувачки. Во нашето истражување жените пријавија 1355 поединечни однесувања на различни

облици на психичко насилство чии жртви биле, или во просек тоа се 2,6 облика на психичко насилство.

1.2.Ризични категории за жртва на психичко насилство

Жртви на психичко насилство, во нашата држава, почесто се жени на возраст од 30-44 год., домаќинки, со ниско образование - до завршено осумгодишно училиште, со најниски примања по домаќинство до 5.000,00ден., во брак од 10-20 години, чиј сопруг е постар од нив, невработен, со повисоко образование и никогаш не пие.

Една од многуте сведочења за случувањата од ваков вид е животната приказна од домот на В. :

Со М. се запознавме преку наши заеднички пријатели. Случајно. Ми се допадна на прв поглед, очигледно и јас нему, зашто по неколку дена ми се јави по телефон и предложи да се видиме, да излеземе некаде. Уште на таа прва средба откинувме дека имаме многу заеднички нешта: и двајцата сакавме да читаме, и двајцата сакавме иста музика, најдовме многу заеднички точки во нашите светогледи. Не требаше многу и долго да се вљубам во него, да се најдам на седмото небо. По 4 месеци се венчавме. Моите родители се бунеа малку, мислеа дека не треба да избрзуваме со бракот, дека треба да си дадеме време да се запознаеме малку повеќе (иако јас имав 27 а тој 33 години). Веројатно тие гледале нешто малку повеќе отколку што можев да видам јас од моето седмо небо.

Уште на почетокот тој ја покажа својата љубомора и посесивност. Меѓутоа, мене не само што не ми пречеше тоа туку и ми импонираше, затоа што мислев дека е израз на неговата љубов кон мене.

Уште првите денови од бракот ми даде до знаење дека е алергичен на секој вид козметика, дека впрочем на една пристојна и мажена жена не и ни доликува да се шминка како некоја глумица или

боже прости ми ороспија. Премногу вљубена ништо не реков и ја премолчев таа негова изјава, го направив всушност првиот погрешен чекор кон спасот на нашата среќа. Не требаше многу и долго време за тој да си ги земе сите слободи и права над мене, над моите мисли, над моето расположение, над моето однесување. Не сакаше да излегуваме како порано, му пречеа телефонските разговори со моите родители, роднини, пријателки. За сите нив имаше по некое погрдно име, а најмногу за мене. Првин бев овца, потоа коза, па гуска, павијанка - брзо напредуваше мојата еволуција но никако да станам тоа што всушност бев. Се што ќе речев не чинеше, се што ќе направев нечинеше. Од ден-на ден тој се претвораше во олицетворение на совршенството а јас во олицетворение на глупоста, на неспретноста, на неспособноста. И навистина почнав да станувам таква. Чиниите ми паѓаа од рака, кажував работи што не ги мислев, понекогаш станував смешна и во сопствените очи со некоја глупост што ќе ја треснев или направев. Почна да ме навредува и пред други луѓе, пред оние малку луѓе со кои контактиравме. Не го поднесуваше дури и сопствениот брат за кој отворено ми рече дека со задоволство би ме легнал, односно дека и јас не би ја пропуштила шансата ако ми се даде. Често ме распрашуваше со колку мажи сум спиела пред него и сам си одговараше бидејќи јас навистина немав сили да се ставам во сопствена одбрана. А и веќе беше доцна. Се најдов во некаков црн обрач од кој се почесто и почесто посакував да излезам. Ја изгубив желбата за работа, се почесто киксирав во извршувањето на моите работни обврски. Промените кај мене ги забележуваа и моите колеги, а и моите родители, кои иако ретко ги гледав некако премолчно ми даваа до знаење дека знаат за се што се случува со мене и дека се на моја страна, дека ќе ја имам нивната поддршка за било каква одлука да донесам во врска со мојот живот и мојот брак.

- Не, никогаш не ме удрил. Тој само ограбуваше дел по дел од мене. Делови кои сега сакам, очајно сакам да си ги повратам, да си ги составам, да продолжам нормално да живеам.

(Македонка, на возраст од 38 години, со високо образование, чиј сопруг е постар од неа 6 години и е со повисоко образование од нејзиното).

2. ФИЗИЧКО НАСИЛСТВО

2.1. Обем и содржина на физичкото насилство

Во делот во кој говоревме за дефинирањето на семејното насилство истакнавме дека постојат повеќе дефиниции, кои се разликуваат по содржинското определување на поимот насилство и по широчината на опфаќање на појавата. Најтесното дефинирање на семејното насилство го акцептира само физичкото насилство, и тоа се дефинира како: употреба на физичка сила или закана дека ќе биде употребена физичка сила спрема брачниот или вонбрачниот партнер или спрема друг полнолетен член на семејството. Дефиниција која ја прифаќаме како основа за дефинирање на физичкото насилство

За нашето истражување дефиницијата за физичкото насилство претставува: употребена физичка сила или, пак, закана дека истата ќе биде употребена врз жената од страна на нејзиниот брачен другар или вонбрачен партнер или од друг полнолетен член од нејзиното домаќинство.

Ова определување, како дефиниција за физичкото насилство, го операционализиравме низ 12 компоненти кои претставуваат сериозни физички закани или однесувања што значат напад врз физичкиот интегритет на личноста на жената. Секоја од компонентите на физичкото насилство беше формулирана во прашање и респондентките одговараа дали имаат лично искуство од таков вид на поведение во рамките на своето семејство.

Истражувачките резултати покажаа дека семејното насилство во Македонија, на начин на кој претходно го дефиниравме, се наметнува со сета сериозност и комплексност. Имено, речиси секоја четврта испитаничка се изјасни дека и бил нарушен физичкиот интегритет во рамките на семејството. Во овој контекст сакам да го презентирам и искуството од теренот на нашите соработнички, кои укажаа дека жените се почести жртви на насилство отколку што пријавуваат. Најдецидна во тој поглед беше една наша соработничка, инаку социјален работник по професија и со долгогодишно работно искуство, чиј впечаток е дека над 60% од жените со кои разговарала имале искуство со физички напад или закана. Можеби уште повпечатливо е сознанието на нашите соработнички, а се однесува на зачуденоста на голем број испитанички за поставувањето на прашањето дали им била удрена шлаканица, бидејќи како што тврделе, нема жена што не добила шлаканици, а тоа не претставува физичко насилство и не дозволувале да се регистрира како такво ("не бележете - тоа не е ништо, тоа е нешто што се случува во секоја куќа").

Стапката на пријавување на физичкото насилство, според сознанијата од истражувањето е, 23,9% или 202 од вкупно анкетираните жени пријавија дека имаат лично искуство со нарушување или загрозување на физичкиот идентитет.

Однесувањата со кои се загрозувал или нарушувал физичкиот интегритет на жените - испитанички се разновидни по содржина и со различен интензитет застапени:

Табела

Жртви на физичко насилство, според видот

Вид на насилство	Вкупно	Н	%
Физички, или пак на друг начин, закана	202	147	72,8
Фрлано со нешто што можело да ја повреди	202	102	50,5
Удирана, зграпчена или турната	202	133	65,8

И ја свиткал раката или ја влечел за косата	202	81	40,1
Удар на шлаганица	202	161	79,7
Клоцана, гризната или удрена со тупаница	202	94	46,5
Се обидел да ја дави, и ја затнал устата	202	34	16,8
Ја тепал	202	130	64,4
Ја удрил со предмет	202	79	39,1
Ја изгорел или попарил	202	9	4,4
Употребил нож или пиштол	202	17	8,4
Бил насилен на некој друг начин	202	59	29,2

Истражувачките сознанија зборуваат дека жените од нашата држава често, поточно, секоја четврта од испитаничките, била изложена на физичко насилство, преку различни негови манифестации. Она што исто така може да се заклучи е дека, кога постои насилство во семејството, тоа се изразува низ повеќе различни облици, полесни и потешки. Според пријавените облици на насилство, секоја од жените - жртви била изложена, во просек, на 4.6 различни облици на насилство. Најчести се шлаганиците (79.7%), заканите (72.8%) и тепањето. Најретки се најтешките облици на насилство - горење или попарување (4.4%) и употреба на нож или пиштол (8.4%). Меѓутоа, и други тешки облици на физичко повредување и малтретирање се често застапени - затнување на устата, односно давање (16.8%) и удирање со тупаница или гризење, однесувања кои ги искусила секоја втора жена.

2.2. Кој е насилникот

Најчесто, во улогата на насилник врз жените од нашите простори, што впрочем е и во рамките на очекувањето, е сопругот (актуелниот и поранешен 81,7%). Другите членови од домаќинството многу ретко биле физички насилни кон испитаничките.

Табела

Кој е насилник

пр47	Н	%
------	---	---

Сопругот/партнерот	143	70.8
Свекор/свекрва	4	2.0
Мајка/татко	4	2.0
Девер, јатрва, золва	1	0.5
Браќа, сестри, снаи	2	1.0
Син, ќерка	3	1.5
Други роднини	2	4.0
Поранешен сопруг	22	10.9
Повеќе роднини	12	5.9
Без одговор	9	3.5
Вкупно	202	100.0

Иако другите членови на домаќинството, многу поретко (околу 15% сите заедно) во однос на сопругот, насилнички се однесувале кон женте - респондентки, и тоа сознание заслужува одреден коментар. Ако се посматра степенот на сродството (прашањето се однесуваше само за насилство од страна на членовите од домаќинството), според одговорите може да се заклучува дека кај нас постојат проширени семејни заедници. Некои од нив се резултат на традиционалното живеење, а некои се присилно создадени во ова време на криза, за полесно преживување. Во такви услови доаѓа до намалување на станбениот стандард, а ако на тоа се додадат и материјалните неприлики, значи постојат околности кои фрустрираат, што секако, може да биде причина и за агресивно однесување.

2.3.Зачестеност на јавувањето

Сериозноста на проблемот на семејното насилство во неговата физичка димензија, може да се согледа и преку неговата зачестеност како поединечен настан. Од тие причини, од испитаничките побаравме да го прецизираат бројот на однесувањата, како посебни настани, кога им бил нарушен физичкиот интегритет. (табела од пр.48)

Табела

Колку пати им бил нарушен физичкиот интегритет		
пр48	Фреквенци	Процент

Еднаш или двапати	40	19.8
Од 3 до 10 пати	44	21.8
Од 11 до 20 пати	18	8.9
Повеќе од 20 пати	53	26.2
Не може да се сети	27	13.4
Одбива да одговори	20	9.9
Вкупно	202	100.0

Најопшта констатација што може да се извлече од понудените сознанија е дека жените биле жртви на повеќепатно физичко насилство. Најмногу, секоја четврта жена, посочила дека 20 и повеќе од 20 пати била физички нападната во рамките на своето семејство, најчесто од страна на нејзиниот сопруг.

За попрецизно да се согледа вистинскиот обем на физичкото насилство на кое биле изложени нашите испитанички, се обидовме математички да ги квантифицираме како поединечни однесувања, и тоа на следниот начин: за испитаничките кои пријавија дека биле жртви на физичко насилство еднаш до двапати, пресметувавме како само еднаш да им се случило, за оние што се изјаснија дека се жртви од 3 до 10 пати пресметувавме како 6 пати, за испитанички кои пријавија дека се жртви 10 до 20 пати земавме просек од 15 пати, а за респондентките кои се изјаснија дека 20 и повеќе пати биле физички нападнати го земавме долниот лимит од 20 пати, додека, пак, за оние кои изјавија дека не можат да се сетат колку пати тоа им се случило се определивме за 5 пати. (табела последна).

Табела

Колку пати им бил нарушен физичкиот интегритет

Број на случувања	Фреквенци		
Еднаш или два пати	40	1	40
Од 3 до 10 пати	44	6	264
Од 11 до 20 пати	18	15	270
Повеќе од 20 пати	53	20	1060

Не може да се сети	27	5	135
Вкупно			1769

Како што може да се констатира од направените пресметки, нашите испитанички најмалку (велиме најмалку бидејќи при пресметувањето ги земавме најмалите вредности, поради што со сигурност можеме да тврдиме дека обемот на физичкото насилство кај испитуваната популација е многу поголем) 1.769 пати, како поединечни однесувања, биле жртви на физичко насилство. Ако оваа состојба ја сведеме на просек, излегува дека секоја од 202 жени - жртви на физичко насилство, просечно по 87 пати биле физички нападнати или малтретирани.

2.4 Време на случувањата

Со цел да го утврдиме периодот кога испитаничките трпеле насилство во рамките на семејството, побаравме испитаничките да го лоцираат последниот настан на физичко насилство.

(табела бр.51).

пр51	Фреквенци	Процент
Во последните 12 месеци	79	39.1
Меѓу 1 и 5 години	63	31.2
Меѓу 6 и 10 години	15	7.4
Меѓу 10 и 20 години	10	4.9
Повеќе од 20 години	2	1.0
Не може да се сети	13	6.4
Одбива да одговори	14	6.9
Никој	6	3.0
Вкупно	202	100.0

Како што може да се види, најчесто се работи за актуелно насилство. Речиси 40% (39,1%) од жените живеат во услови на трпење на физичко насилство, насилство сторено во последната година. Најмногу од

овие жени се изјаснија дека последен пат се тепани во последниот месец. Втора по зачестеност е категоријата на испитанички (31.2) кои пријавија дека последното физичко нарушување или загрозување го искусиле во последните пет години. Интересно е дека и нивните одговори повеќе беа концентрирани кон насилството од "понов датум". Оттука, може да се констатира дека, во нашата држава, во последниве години доаѓа до зголемување на стапката на физичкото насилство врз жените. Ова сознание треба да се посматра и од аспект на кризата во општеството, зашто факт е дека добар дел од граѓаните живеат во голема оскудица - околност која во содејство со други фактори, може да го поттикнува насилството. Овие податоци, сами по себе претставуваат и силен аргумент за оправданоста на ова истражување, а ја наметнуваат и потребата од преземање организирани и систематски мерки во насока на намалување на семејното насилство и ублажување на последиците што ги предизвикува..

2.5. Време на најчестите случувања

Вниманието во истражувањето го насочивме и кон утврдувањето на времето (ден и часови) кога најчесто се случувало насилството. Притоа, претпоставка од која тргнавме беше дека, насилството најинтензивно ќе биде изразено во деновите кога членовите на семејството поминуваат повеќе време заедно, кога постојат поводи за консумирање на алкохол (согласно на нашите навики), односно во време на викендите и празничните денови. Меѓутоа, истражувачките резултати не покажаа некоја специфичност во однос на деновите од неделата кога физичкото насилство е позирозено, наспроти на нашите очекувања.

Табела

Ден во неделата кога најчесто се случувало насилството

Ден	Фреквенци	Процен
Во обични денови	66	32.7
Во денови од викенд	15	7.4

Во празнични денови	15	7.4
Во сите денови	54	26.7
Не може да се сети	42	20.8
Одбива да одговори	10	4.9
Вкупно	202	100.0

Значи, најчестите одговори (59.4%) дека насилството се случувало во обичните денови и во сите денови, покажуваат дека во тие семејства не се потребни посебни поводи за насилство врз жената, односно тие латентно постојат или се измислуваат.

Во однос, пак, на времето од денот кога најчесто се случувало физичкото насилство, се забележуваат одредени специфичности:

Табела

Време на случувањето

пр50		
пр50	Фреквенци	Процен
Претпладне	8	3.96
Напладне	7	3.47
Навечер	53	26.24
Во ноќните саати	21	10.4
Во било кое време	76	37.62
Не може да се сети	21	10.4
Одбива да одговори	10	4.95
Никој	6	2.97
Вкупно	202	100.0

Испитаничките најчесто, 37,6%, изјавија дека тоа се случувало во секое време од денот. Нешто помалку (36.2%) ги посочија вечерните и ноќните часови како време за насилство. Се чини дека жените се побезбедни во претпладневните часови. Само 4,0% го посочија тој дел од денот како време во кое најчесто биле физички повредувани. Значи, поризично време за жените да трпат насилство се вечерните и ноќните часови.

Според податоците, жените од нашата држава се изложени на насилство во сите денови од неделата и во секое време од денот, но

почесто во вечерните и ноќните часови. Најкратко, не постои посебно време за насилство, секое е погодно.

2.6.Злоупотреба на мајката и детска виктимизација

Прашања кои, според нашата оценка беа, значајни и заслужуваа да бидат ставени во фокусот на истражувањето, бидејќи со нив се заокружуваа сознанијата за семејното насилство, а кои едновременно овозможуваа да се проверат одредени теоретски поставки, како и да се изврши споредба со емпириската практика во други земји, беа прашањата за виктимизација (физичка и сексуална) на жените - жртвите во периодот на нивното детство и изложеноста на насилство на мајката (нејзината мајка и мајката на нејзиниот сопруг - партнер) од страна на нивните сопрузи.

Во тој контекст на испитаничките им поставивме неколку прашања со таква содржина. За да можат да се идентификуваат специфичностите, истражувачките резултати ги презентираме заедно и паралелно за вкупната популација и за жените жртви на насилство.

(табела од текстот)

Виктимизација во детството и насилство врз мајката

	Вкупна популација	Жени - жртви
Насилство врз мајката	12.4	34.6
Физичко насилство во детството	8.2	22.8
Сексуално насилство во детството	1.3	5.4
Насилство врз мајката на сопругот - партнерот	11.8	32.7

Податоците покажуваат дека секоја трета жена - жртва на насилство (34.6%) била сведок на насилно однесување насочено кон нејзината мајка од страна на нејзиниот татко или очув. Нешто помалку (28,2%) од испитаничките и самата била жртва на насилство (физичко или сексуално) во времето на детството - до својата 15 година. Овие односи се три пати поизразени кај жените жртви на насилство споредени

со вкупната популација на испитанички. Едно од можните објаснувања за оваа состојба (за децидно заклучување потребни се повеќе сознанија, а ние со такви не располагаме), е повисокиот праг на толеранција кон насилството од страна на жените кои во периодот на детството биле и самите виктимизирани или, пак, биле сведоци на виктимизација на нивната мајка, особено ако интензитетот на насилството на кое актуелно се изложени е помал од оној на кој биле изложени нивните мајки. Меѓутоа, може да станува збор и за отсуство на помош и поддршка од страна на примарното семејство за разрешување на нивната актуелна состојба.

Истражувачките резултати покажаа дека често, 32,7%, сопрузите/ партнерите на жените - жртви на насилство, потекнуваат од семејства во кои таткото бил насилен кон нивната мајка. Овој процент можеби е повисок, со оглед на сознанието дека секоја петта (21,7%) испитаничка се изјасни дека не и е познат овој факт. И во овој случај односот на застапеност е еден на спрема три помеѓу жените - жртви на насилство и вкупната популација на испитанички.

Значи, и податоците од нашето истражување се приближуваат до теоретската поставка, која има и емпириски потврда во одредн број истражувања, дека, често, семејните насилници потекнуваат од семејства каде имало насилство. Ова произлегува оттаму што често децата се идентификуваат со своите родители и можат да усвојат (научат) модел на однесување кој значи агресивно реагирање на конфликтни ситуации. Значи, доколку постои идентификација со татко насилник може да се очекува, ако постојат и други неповолни фактори, дека и синот агресивно ќе се однесува..

3. Сексуално насилство

3.1. Обем на сексуалното насилство

Трет конститутивен елемент на семејното насилство, според нашето определување во ова истражување, е сексуалното насилство. Инаку, сексуалното насилство низ прашањата го дефиниравме како присила на сексуален однос или на друга сексуална активност.

За разлика од претходно презентираниите сознанија за обемот на физичкото и психичкото насилство, сексуалното насилство е помалку застапено, односно пријавено од страна на нашите респодентки. Само 43 (5,0%) од нив изјавија дека биле жртви на сексуално насилство. Во овој контекст треба да се укаже и на податокот дека само 6 од испитаничките што пријавија дека биле жртви на сексуално насилство не биле жртви на физичко насилство. Оттука, може да се констатира дека сексуалното насилство, по правило, оди со физичкото насилство, односно дека се работи за комбинирано насилство.

3.2. Кој е насилникот

Запрашани за идентитетот на насилникот, испитаничките ги оисочија следните лица:

табела пр.59

пр59	Фреквенци	Процен

Сегашен сопруг/партнер	21	10.4
Поранешен сопруг/партнер	7	3.5
Дечко	3	1.5
Татко/очув	1	0.5
Брат	2	1.0
Друг роднина	2	1.0
Познат	4	2.0
Непознат	2	1.0
Повеќе лица	5	2.5
Не ја присилил	155	76.7
Вкупно	202	100.0

Најчесто (62,2%), сексуално насилство жените трпат од своите сопрузи - актуелни или поранешни. Она што прави впечаток, а воедно и загрижува, е дека жените сексуално се злоупотребувани и од своите роднини, прашање на кое во нашата земја воопшто не му е посветено внимание, особено на инцестот и последиците што тој ги остава за себе.

Овој дел го завршуваме со една од најтажните и најпотресните животни приказни слушнати за време на истражувањето, приказна забележана во сиромашниот дом на З, во еден од поголемиот градови на Македонија. Живот кој многу добро ги илустрира сознанијата кои претходно ги презениравме:

Зенубе има 36 години, а изгледа како за 50. Зборува полека, стивко, како да се плаши дека тоа што ќе го каже некој може погрешно да го сфати или да ја обвини за нешто, како да се плаши и од другите и од себе. Брчките на нејзиното чело, околу нејзините очи и усни се широки и длабоки, и веднаш човек помислува дека под тие брчки се кријат можеби уште поголеми, подлабоки, невидливи за голо око. А има не само брчки туку и многу и огромни лузни во душата на Зенубе, за кои таа на почетокот и не сакаше отворено да зборува. Но има во очите на Зенубе некој пламен, некој жив оган кој го грее и нејзиното а и срцето на соговорникот.

Зенубе има усет за другите луѓе, некоја чудесна добрина која извира од длабочините на погледот, од длабочините на душата.

- И тебе работата не ти е лесна, ми вели. Сигурно среќаваш разни луѓе, слушаш за тугите маки, а многу ги има по луѓето, секој сам си знае, секој човек своја приказна си има. Моето е лошо, но може да има и уште полошо, туку ајде кажи ми што те интересира, што сакаш да знаеш за мене. И прости ми немам ништо да те почастам.

"Родена сум во Албанија. Татко ми, мајка ми, браќата и сестрите живеат во Албанија. Со мајка ми живее и мојот син. Не сум ги видела откако сум дојдена овде. Најтешко ми е за син ми. Тој не е како другите луѓе. Тој се роди како идиот. А знаеш ли зошто? Затоа што е плод на злодело. Злоделото што го изврши мојот брат над мене. Ме силуваше кога имав 15 години. Не еднаш, повеќе пати. И ден-денес не можам да си простам за тоа што тогаш не си го одземав животот, а помислував, или барем на време да и кажев на мајка ми, на било кого. Да се поништеше навреме тој горчлив плод во мојата утроба, тој вечен срам и казна за мене и мојата фамилија".

Ниту се расплака, ниту гласот и затрепери.

- Одамна, си помислив во себе, оваа жена ги потрошила сите свои солзи.

- Добро, реков Зенубе како дојде овде, дали тоа беше твоја желба или пак така сакаа твоите родители.

Ме продадоа, пресече Зенубе.

Не знам колку пари дал мојот маж, но купена сум за пари и на тоа тој постојано ме потсетува. Јас сум си робинка, маж ми може со мене да прави што сака и пред никого да не одговара за тоа. Нема кој да ме заштити. Ни татко, ни мајка, ни брат ни сестра, соседите и да сакаат не смеат, а децата се уште мали. И не се жалам јас себе си туку овие три кутри душички кои веќе доволно разбираат, гледаат се, слушаат се, а не можат ништо да сторат. Се плашам за нив.

А што е толку страшно Зенубе што ти го прави твојот маж?

Наместо одговор ни ги покажа рацете. Од прстите до лактот лузни од изгоретини - некои постари некои посвежи. Се стресов.

- Зарем тој ти ги направил Зенубе?

- Да. Често и за ништо ми го прави тоа. Понекогаш тоа ми го прави кога е пијан, понекогаш и трезвен од чист кејф. Клоците и шамарите не ги бројам, но лузните од изгоретините ги бројат и ме болат дури и кога ќе зараснат.

- Си се обратила ли досега на полицијата за помош?

- Да повеќе пати. ќе дојдат, ќе го држат една ноќ или два-три дена во Станица и го пуштаат. Два-три дена е мирен, ништо не ми прави, потоа пак по старо.

- Жал ми е за децата, пак вели Зенубе. И срам ми е од нив, посебно од девојчето кое има 4 години, знаеш него го родив а другите две машките ми се затечени. Срам ми е и од комшиите. Неколку пати ме има соблечено угул гола и исфрлено на улица сред зиме.

- Зошто Зенубе?

- Срам ми е да ти кажам, ама тој ме присилува за онаа работа во секое време и тоа сака да го правиме и пред децата. Ако му се спротивставам, тешко мене. Жал ми е за децата пак вели Зенубе, а не знам како да им помогнам, како да ги заштитам, тој им е татко и каков е - таков е тие си го сакаат, и треба да го сакаат, само се плашам еден ден и тие да не станат како него - и ја завршува својата приказна Зенубе.

Мракот забрзано се спушта, се вселува во сиромашното одајче на Зенубе. Уште позабрзано во нејзината намачена душа. Навистина не знам како може да се помогне.

4. Последен инцидент

4.1. Зошто последниот инцидент

Продлабоченото продирање во суштината на насилството врз жената го направивме преку утврдување на неговите видови, причини, околности под кои се случувало, преку последиците, реагирање на жртвата итн., меѓутоа ситуирано во последниот настан. Сметавме дека со насочувањето на испитаничките кон последниот инцидент ќе добиеме посистематски и попрецизни сознанија, чија квантификација ќе обезбеди и поквалитетна анализа.

4.2. Облик на насилство

Доминантен облик на насилство, посматран и од аспект на последниот инцидент, е физичкото насилство.

табела пр. 63

Облик на насилство - последен инцидент

пр63	Фреквенци	Процент
Сексуален напад/ закана	21	10.4
Физички напад/ закана	146	72.28
Обата	26	12.87
Одбивада одговори	9	4.46

Во контекстот на овие податоци би сакале да посочиме на една специфичност, која се однесува на обемот на пријавеното сексуално насилство. Имено, кај последниот инцидент сексуалното насилство е поизразено, има повисока стапка од претходно пријавената. Тоа наведува на заклучокот дека испитаничките во одредени случаи го премолчувале сексуалното насилство, што, пак, говори и за ограничените можности на виктимолошката анкета, и дека со неа се открива само дел од темната бројка на семејното насилство.

4.3.Учеството на алкохолот во насилството

Несомнено е дека алкохолот има значајна улога, односно може да се смета како сериозна причина за семејното насилство, поконкретно за насилството врз жената, барем на нашите простори. Во таа насока одат и одговорите на прашањето за тоа дали насилникот за време на инцидентот (последниот) биле под дејство на алкохол

Табела

Учество на алкохолот во последниот инцидент

пр65	Фреквенци	Процен
Алкохол	104	51.5
Дрога	5	2.5
Ниедно	73	36.1
Не знае	8	3.9
Одбива да одговори	8	3.9
Не била Жртва	4	2.0
	4	2.0

Како што може да се види, алкохолот бил присутен во секој втор инцидент на насилство. Имено, 51,5% од испитаничките пријавија дека за време на последниот инцидент насилникот бил под дејство на алкохол, и

она што е посебно интересно 5 (2,5%) жени изјавија дека тој бил под дејство на дрога..

Кога се говори за алкохолизмот како причина за семејно насилство, треба да се нагласи дека тоа првенствено се однесува на православниот дел од нашите испитанички, бидејќи респондентките со муслиманска вероисповест, особено Албанките, изјавија (најчесто) дека нивните сопрузи никогаш не пијат.

За разлика од насилниците, жртвите со насилството се соочувале трезни.

Табела

Дали жртвата била под дејство на алкохол или дрога

прбб	Фреквенци	Процен
Алкохол	2	1.0
Дрога	2	1.0
Ниедно	190	94.1
Одбива одговори да	8	3.9

Како што може да се види од табелата, дури 94.1% од испитаничките биле трезни кога физички се пресметувале со нив, а само по две жени биле под дејство на алкохол, односно под дејство на дрога.

За дружбата на алкохолот и насилството говори и животната историја на една од нашите испитанички:

Се викам Анифа. Имам 29 години. Откога знам за себе, знам што значи алкохолот, сиромаштијата, мрачната страна на животот. Не, јас не пијам. Но пие татко ми, пијат моите браќа, пиеше мојот прв маж. Има пиење и пиење, но таткоми кога ќе се напие од мирен човек станува звер и подобро е тогаш никој да нема во негова близина. Неколку пати бил и во затвор поради белите што ги правеше во пијана состојба. Ништо подобри од него не се ни моите браќа, ништо подобар од него не беше ни мојот прв маж од кого имам и дете. Мојот

прв маж го оставив јас поради пиење и малтретирање, вториот ме остави мене поради неслагање со мојата фамилија. И од вториот маж имам дете. Сега имам љубовник многу постар од мене. Тој си има жена, деца, внуци. Мислите дека тој ме издржува, дека ми дава пари. Не. Јас му давам пари нему, оние малку пари кои ги заработувам од чистење по куќи или питачење. Тој ме тереа да питачам, а јас ги исполнувам сите негови желби и наредби., а што да правам. Пак сум трудна, од него. Сакам да имам ќерка. Сакам да ви кажам за последниот случај што се случи на сунетот на мојот најмал син Ранду. Испеков кокошка, направив салати, купив сокови. Ги поканив најблиските роднини и соседи. Арно ама само што почнаа да доаѓаат гостите дојде брат ми напиен. Почна да пцуе, да вика, да ме навредува и мене и моето дете а во еден момент зема и почна да ги крши чиниите и шишињата што беа на масата. Во црна земја пропаднав од срам, а кога почнав да плачам тој почна да ме тепа крвнички, да не беа гостите ќе ме скршеше од ќотек. Мојот љубовник стоеше од страна и само посматраше.

Љубов - што е тоа? Среќа што е тоа?

4.4.Употреба на оружје за време на последниот инцидент

За време на последниот инцидент, ретко бил користен нож, пиштол или друго оружје.

Табела

Дали насилникот користел оружје

пр67	Н	%
Да	11	5.45
Не	178	88.12
Незнае	2	0.99
Одбива одговори да	11	5.45

Значи, на нашите простори, најчесто се работело за непосредно насилство. Само во 5,5% од случаите, за време на последниот инцидент, насилниците имале пиштол, нож или друго оружје со кое можеле да ја повредат жртвата.

4.5 Последници од насилството

Насилството врз жената, многу често завршувало и со нејзино физичко повредување. За време на последниот инцидент, дури 65,8% (133 жени) од нашите испитанички биле физички повредени. Физичките повреди на испитаничките се изразувале на следниот начин:

Табела

Физички повреди

пр69	квенци	Процен
Модринки	109	53.96
Посекотини, гребнатинки, изгоретини	8	3.96
Скршеници	3	1.49
Абортирање	2	0.99
Несвест	1	0.5
Повеќе повреди	22	10.89
Одбива да одговори	20	9.9
Нема повреди	37	18.32

Најчест облик или поточно последица од физичкото насилство се модринките по телото на жената. Другите повреди, иако поединечно се ретко застапени, ако се гледаат заедно, сепак претставуваат 18% од нанесените повреди, кои по својата природа се тешки, и дозволуваат да се зборува за насилство со поголем интензитет.

4.6. Дали жртвите на насилство барале лекарска помош

Од жените што изјавија дека биле физички повредени секоја трета (33,1%) побарала лекарска помош. Меѓутоа, во разговорите, жртвите истакнувале дека иако им била потребна лекарска помош тие самите се лекувале, поради страв од насилникот или срам од насилството. Ако се има предвид дека секоја трета повреда била од сериозен карактер и била неопходна медицинска интервенција, се наметнува констатацијата за тежината на облиците на физичкото насилство на кои се изложени жените од нашата држава.

4.7. Како влијае насилството врз жртвите

Жените тешко го поднесуваат животот со насилство, што многу илустративно го покажуваат одговорите на прашањето, како тоа (насилството) влијаело врз нив.

Табела бр.71

Последици од насилството

пр71	Фреквенци	Процен
Губење самадоверба	31	15.35
Депресија	33	16.34
Друго нервно заболување	6	2.97
Несоница	22	10.89
Изолација	16	7.92
Фобија, страв	25	12.38
Повеќе модалитети	40	19.8
Одбива да одговори	17	8.42
Без влијание	12	5.94

Губењето на самовербата, депресијата, несоницата, стравот и фобијата се најчестите последици од насилничкото однесување врз жените. Тие се состојби кои влијаат врз сигурноста на жената, формираат несигурна личност, а тоа ја намалува способноста да реагираат, да се

спротивстават на насилникот, а на таков начин се создаваат услови за вртење во "маѓепсаниот крруг на насилството."

4.8 Дали насилството е криминал

Традиционалните односи во бракот и семејството, во кој за мажот е обезбедена доминантната позиција, која вклучува и севкупна контрола врз жената, а не го исклучува ниту насилството како регулатор на мегусебните односи, се уште претставува дел од нашата култура, која социјализаторски се пренесува, за жал, во голема мера и се прифаќа од страна на жените. Најилустративен аргумент за оваа констатација е квалификувањето на насилничкиот настан од страна на испитаничките. На прашањето, дали поведението на својот сопруг го доживуваат како криминално, само 47.5% одговорија потврдно.

Табела пр. 73

Дали инцидентот е криминално поведение

пр73	Фрекв	Процен
Да	96	47.52
Не	52	25.74
Незнае	35	17.33
Одбива одговори да	14	6.93
Не била Жртва	3	1.49
6	2	0.99

Фактот што повеќе од половина од жените, насилството што го трпат не го доживуваат како криминално поведение, говори во прилог на присутната патријархална матрица, која жената ги прави толерантни кон насилство, а со тоа ограничувачки делува за преземање конкретни активности за разрешувањето на таквата состојба, со што, пак, се создаваат услови насилството да продолжува до недоглед.

4.9 Дали инцидентот е пријавен на полицијата

Веќе споменавме дека повеќе од половината од жените - жртви на насилство, насилничкото поведение не го доживуваат како криминален акт, па многу е мала веројатноста истите да го пријават на полицијата. Меѓутоа, интересно е дека, дури и од оние кои инцидентот го квалификуваат како криминал, помалку од половината го пријавиле на полицијата.

Табела пр.74, пресметка

пр74	енци	Процен
Да	42	20.79
Не	154	76.24
Одбива да одговори	6	2.97

Овие сознанија заслужуваат уште еден краток коментар, кој се однесува на стапката на пријавување на насилството во полицијата. Имено, жените кои се изјаснија дека инцидентот го пријавиле во полиција, едновременно изјавиле дека тоа им е единствена пријава. Според тоа, ако податокот од 43 пријави се стави во со однос со претходно утврдените (најмалку) 1769 поединечни акти на насилство, излегува дека секој 42-ор инцидент се пријавува на полицијата или изразено во проценти стапката на пријавување е 23.7%. Меѓутоа, разгледувањето на податоците во целина и нивно ставање во одредени релации, дозволува да се заклучи дека стапката на пријавување на насилството вра жената е многу, многу пониска.

4.10.Причини за непријавување на инцидентот

Сознавањето на причините поради кои жените не се обраќале до полицијата во случаите кога трпеле насилство беше мошне значајно, зашто тоа може да помогне да се дојде до одредени сознанија за причините за темната бројка кај овој вид насилство, ставот на жените кон појавата, довербата во органот надлежен да ги заштотува. Оттука, од

испитаничките беше побарано да ги посочат причини за непријавувањето на инцидентот на полицијата.

Табела пр.76

пр75	Н			
Страв од одмазда	27	13.4		
Не е сериозен случајот за полиција	40	19.8		
Срам	25	12.4		
Сакала сама да го реши случа	18	8.9		
Сакала семејството да го реши случајот	13	6.4		
Не е во делокруг на полиција	5	2.5		
Полицијата не се ангажира	5	2.5		
Полицијата не може ништо да стори	1	0.5		
Полицијата не се однесува сериозн	1	0.5		
Случајот е пријавен друг орган	2	1.0		
Повеќе модалитети	10	4.9		
Не знае	1	0.5		
Одбива да одговори	11	5.4		
Случајот е пријавен на полициј	43	21.3		
Вкупно	202	100.0		

Како што може да се утврди од добиените сознанија, доминантна причина за непријавување на инцидентот на полицијата е неговата недоволна сериозност (19.8%). Овој одговор значи дека физичките напади врз жените во рамките на семејството, не се препознаваат како насилство, не се идентификуваат како настан, кој, до колку би бил сторен надвор од семејството и од друго лице, најверојатно би била побарана полициска интервенција.

Стравот од одмазда (13,4%) како причина за непријавување на полицијата, експлицитно покажува дека, овие жени насилството го

прифаќаат како судбина и не гледаат друго решение за нив. Стравот исклучува секоја друга алтернатива за решавање на нивниот проблем. Во ваквите случаи помошта и поддршката од страна на државни или други органи и организации, она што кај нас многу недостасува, би можело многу да им користи.

Срамот (12.4%) како причина поради која насилството не се пријавува на полицијата, е индикатор за конзервативниот менталитет и модел на воспитување. Во оваа рамка треба да се сместат и одговорите дека жената сама сакала да го реши случајот односно тој да биде решаван во рамките на семејството. Ваквото вреднување, мошне добро открива една од причините за темната бројка кај семејното насилство: се што се случува во семејството треба да остане таму, срамота е да се дознае.

Релативно малку (6%) од испитаничките работата на полицијата, како државен орган надлежен за реагирање во случај на семејното насилство, ја лоцираат како причина за непријавување, и тоа преку ставовите дека: полицијата не може ништо да стори; таа не се ангажира; не се однесува сериозно; која воедно значи вредносен суд за постапувањето на полицијата воваквите случаи.

4.11.Задоволство од работата на полицијата

Искуството на жените кои насилството го пријавиле на полицијата е мошне значајно, бидејќи од нивната работа, постапувањето со жртвите, ефикасноста итн. во голема мера, зависи надминувањето на некои проблеми на семејното насилство, а во крајна линија и намалување на неговата темна бројка. Бидејќи полицијата со својот коректен однос, пристапност, заштита, ќе значи охрабрување за жените да бараат решение за своите проблеми. Меѓутоа, за жал, искуството на нашите испитанички кои настанот го пријавиле на полицијата, не е такво. Тие задоволството од делувањето на полицијата во врска со нивната пријава, го оценија на следниот начин:

Табела пр.76.

Да	20	9.9
Не	25	2.4
прашање 76	14	7.0
Да	142	70.6
Вкупно	202	100.0

Истражувачките резултати покажаа дека, повеќе од половина од испитаничките кои инцидентот го пријавиле на полицијата имаат негативно искуство, односно не се задоволни од однесувањето на полицијата. Организирањето на специјални одделенија, со посебно едуцирани полицајци за проблемите на семејното насилство е една од насоките во која треба да се движат решенијата за учеството на полицијата во реагирањето на овој проблем.

4.12.Причини за незадоволството

Замолени да го идентификуваат сегментот од делувањето на полицијата што е извор на нивното незадоволство, испитаничките ги лоцираа во следните рамки:

Табела:

пр77	енци	Процен
Недоволно	7	3.47
Незаинтересирани	11	5.45
Некоректни	4	1.98
Потребно многу време да дојдат	7	3.47
Друга причина	1	0.5
Одбива да одговори	11	5.45
Задоволна	23	11.39
Случајот не е пријавен на полиција	138	68.32

Како најчести причини за незадоволството од работата на полицијата беше посочена нејзината незаинтересираност. Покрај тоа,

испитаничките нивната работа ја вреднуваат како недоволна, а имаат забелешка и на спороста на реагирањето (им беше потребно многу време да дојдат). Ова оди во насока на потврдување на изнесенiot став (кој е резултат на разговори со жртви на насилство и судии, луѓе од МВР) за резервиранiot однос на полицајците кога е во прашање семејното насилство, како да се работи за приватен проблем, кој не заслужува посебен ангажман од нивна страна

4.13. Дали инцидентот имал судска завршница

Несензибилноста на полицијата за овие проблеми можеби е една од причините што само 13 (30,2%) од вкупно пријавените инциденти имале судски епилог.

За разлика од третманот од страна на полицијата, каде повеќе од половината испитанички не беа задоволни од постапувањето на полицијата, дури 60% од испитаничките чиј насилнички настан имал судска завршница изразија задоволство од начинот на кој биле третирани за време на судскиот процес. Меѓутоа, кога се говори за судска завршница, испитаничките говореле за развод на бракот. Дури може да се стави знак на равенство помеѓу пријавувањето на инцидентот на полицијата и покренувањето на бракоразводна парница. Значи, се останува на бракоразводната парница, бидејќи ниту една жена не повела кривична постапка за нанесување телесни повреди или малтретирање.

4.14. Кој знаел за насилството

За тоа дека за семејното насилство не се говори, и најчесто останува во кругот на семејството, констатација која веќе ја изведовме врз основа на претходно презентираниите истражувачки резултати, уште еднаш се потврди преку одговорите на прашањето за тоа, кој бил запознаен со случувањата во домот.

Табела пр.82.

пр82		Проце
Членови на семејството	82	40.59
Други роднини	8	3.96
Пријател, сосед	3	1.49
Колега	1	0.5
Повеќе од наведените	55	27.23
Никој од наведените	38	18.81
Одбива да одговори	15	7.43

Најмногу , случувањата во домот им се познати на членовите на семејството (40.6%). Всушност тие, најчесто, се и самите сведоци на настаните. Испитаничките поретко за своите проблеми говорат со лица надвор од семејството. (само2.0%), а секоја петта жена изјавила дека за нејзиното страдање во семејството никој не знае. Уште еднаш може да се коснтатира дека, за насилството во рамките на семејството се проговара откако тоа ќе земе замав, и ќе стране "видливо" (преку модринки, отоци итн.) за околината

4.15.Обраќање до официјални органи

Констатацијата дека насилството најчесто останува во семејството, ја потврдија и одговорите на прашањето: дали жртвата се обратила до некој државен орган или институција.

Табела

пр83	енци	Процен	
Доктор	20	9.9	9.9
Адвокат	4	1.98	1.98
Суд	3	1.49	1.49
Центар за соц. работи	19	9.41	9.41
СОС телефон	1	0.5	0.5
Повеќе модалитети	22	10.89	10.89
Никому	118	58.42	58.42
Одбива да одговори	15	7.43	7.43

Како што можеда се види, доминантна е категоријата од жените (58,4%), кои не се обратиле за помош во моментите кога биле изложени

на насилство и кога трпеле физичка, психичка и емоционална болка. Се чини

дека, жените се обраќаат за помош тогаш кога се во состојба на нужда, кога им е неопходна медицинска или социјална помош. За тоа, впрочем говорат и истражувачките сознанија. Од оние кои се обратиле за помош, најчесто, речиси подеднакво, се застапени жените кои се обратиле до медицинска установа заради интервенција () и оние кои побарале помош од Центрите за социјална работа ().

4.16. Зошто жените прифаќаат живот со насилство

Напуштањето на семејството, односно разводот на бракот е едно од можните решенија за жената да го прекине насилството, малтретирањата и понижувањата што ги трпи во домот. Беше интересно да се види колку од жените се решиле на таков чекор, или барем се обиделе. Нивните одговори во однос на тоа прашање се:

Табела

пр84	Фреквенци	Процен
Да, живеам со семејството	42	20.8
Да, меѓутоа се вратив	52	25.7
Не	91	45.0
Одбива одговори да	17	8.0
Вкупно	202	100.0

Напуштањето на семејството као начин да се ослобдат од насилството се обиделе да го направат 46,5% од испитаничките. Велиме се обиделе, бидејќи повеќе од половината (55,3%) се вратиле и го продолжиле животот со насилникот. Интересно е дека, дури 45% од испитаничките воопшто не се обиделе да преземат конкретна активност да го прекинат насилството што го доживуваат.

Како причини поради кои не го напуштиле семејството, односно се вратиле и го продолжиле животот во семејството, нашите испитанички ги идентификуваа следните:

Табела

пр85	венци	Процен
Нема каде да оди	25	12.4
Економска зависност	9	4.5
Влијание на децата	39	19.3
Надеж за подобрување	35	17.3
Изолација од семејството	1	0.5
Страв од насилство	5	2.5
Немање поддршка од институциите	1	0.5
Повеќе одговори	19	9.4
Одбива да одговори	27	13.4
Го напуштила семејството	41	20.3

Истражувачките резултати покажуваат дека жените, како најчести причини за продолжување на животот со насилникот ги посочуваат: стравот од тоа како распаѓањето на семејството ќе влијае врз децата (19.3%), надежта дека ситуацијата ќе се поправи (17.3%), и отсуството на минимални, објективни услови да го продолжи животот без насилникот ("нема каде да оди" и "економска зависност," заедно - 16.9%).

Доминантните причини посочени од страна на нашите испитанички заслужуваат одреден коментар.

Дилемата што пред жените кои трпат насилство најчесто се поставува, и, е, најзначаен мотив да продолжат да го трпат насилството е: како разводот ќе се одрази врз развојот на нивните деца. Ако се прифати дека тука не постојат други причини (економски, емоционални, морални и други), оваа дилема не би требала да постои. Ова од причина што развојот на децата во услови на отсуство на: љубов, хармонија, позитивна семејна атмосфера, а згора на тоа и присуство на насилство, на кое се сведоци и можеби и субјекти, не може да резултира со правилно, позитивно социјализирана личност. Во овој контекст да ја потвориме и

тезата, која се потврди и во нашето истражување, дека еден од генераторите на семејните насилници се семејствата во кои имало насилство. Оттука, оваа дилема е без реална основа.

Надежта од спонтано подобрување на состојбата, особено во услови на долготрајно насилство, е нереална. Тука најверојатно постојат одредени проблеми со кои жената "претпоставува" дека тешко ќе може да се соочи, а надежта за промени во семејството е само утеха полесно да го живее животот.

Испитаничките кои објективните околности (економска зависност и нема каде да оди) ги посочија како причини поради кои живеат во услови на насилство, е популацијата на која државата со своите активности може најмногу да и помогне. Тоа значи сознавање на институции, но и други форми кои на жените ќе им обезбедат најнапред прибежиште, а потоа ќе им пружат помош и заштита. И пак ќе повториме, неопходно е итно преземање на активности за создавање на услови за прифаќање на жените во моментите кога го трпат насилството, но и пружање помош од руг вид - правна, социјална, психијатриска итн.. Овие активности ќе значат алтернатива при решавање на проблемите со кои секојдневно се соочуваат жените жртви на насилство

4.16.Профил на жртва на физичко насилство

Врз основа на добиените сознанија може да се скицира профилот на жени кои почесто се жртви на физичко насилство. Тоа се жени на возраст од 30-44 год., невработени, оние со најниско образование - до завршено осумгодишно училиште, ромки, со најниски примања во домаќинството, чиј сопруг е на иста возраст со нив или пак помлад, невработен или стечаен работник, со пониско образование од нивното, кој секојдневно консумира алкохол.

5.Жени што не се жртви на физичко насилство

5.1. Лицата што не се жртви на насилство

Во воведниот дел од истражувачкиот извешатај наведовме дека, со цел да се обезбедат сознанија кои ќе дадат пореална претстава за обемот на темната бројка кај семејното насилство, како основна цел на проектот, истражувањето го конципиравме во две нивоа. Во првото ниво сите испитанички пријавуваа дали биле жртви на семејно насилство. Со оглед дека се работеше за појава за која беше извесно дека е со многу висока темна бројка или која најчесто се изразува преку неа, можеше да се претпостави дека причините кои влијаеле врз жените да не го пријави насилството, ќе бидат пречка таа за своите проблеми да проговори и пред нашите соработнички. Значи, сметавме на тоа дека, еден дел од нашите испитанички, иако имаат искуство како жртви на насилство, нема да го признаат тој факт и затоа се определивме за примена и на методот на пријавување на друго лице. Имено, само испитаничките кои не биле жртви на семејно насилство ги вклучивме во вториот ниво на истражување. Тоа значи дека од нив баравме информации за темната

бројка кај насилството врз жените, нивните ставови кон овој проблем, како и за другите димензии на појавата. Меѓутоа, најзначајното прашање на кое требаше да дадат одговор беше: дали познаваат жена која е жртва на насилство.

Овој потпримерок на истражувањето, составен само од жени кои не се жртви на насилство, опфаќа популација од 648 испитанички.

Во наредните страници ќе ги презентираме истражувачките сознанија од ова второ ниво на истражување, меѓутоа, според редоследот на прашањата во инструментот со кој ја спроведувавме анкетата.

5.2.Раширеност на семејното насилство

Нашите испитанички, семејното насилство го перципираат како проблем кој е раширен на нашите простори. За таков одговор се определија 421 испитаничка или 65,0% од вкупната популација (648). Иако е раширено семејното насилство, испитанички сметаат дека се работи за појава за која не се говори. Таа е една од табу темите во државата, така се изјаснија три четвртини, односно 73,4% од испитаничките. Молкот за семејното насилство респондентките го лоцираа во следните причини:

Табела пр.88

Причини за молкот за семејното насилство

Причина	Вкупно	Н	%
Страв од насилникот	648	98	15.1
Срам од блиските	648	103	15.9
Срам од околината	648	224	34.6
Да се заштитат децата	648	132	20.4
Да се сочува семејството	648	137	21.1
Друго	648	51	7.9
Не знае	648	53	8.2
Одбива да одговори	648	18	2.8

Како што може да се види од презентираниите податоци, најчесто, секоја втора испитаничка, смета дека срамот (срамот од околината - 34.6% и срамот од блиските- 15.9%) е причината поради која не се

зборува за семејното насилство. Ако се тргне од тоа дека срамот ја содржи во себе категоријата вина, тогаш излегува дека и жените жртви на насилство имаат дел од вината за тоа што им се случува во домот. И тоа е сосема точно. Искуството покажува дека добар дел од малтретираните жени прифаќаат или бараат вина и во себе за однесувањето на нивните сопрузи.

Втората по зачестеност причина за молкот за семејното насилство - да се сочува семејството и да се заштитат децата - се вклопува во патријархалната матрица, според која, подобро е лош брак отколку развод, и тоа во интерес на децата. Услови кои најнегативно се одразуваат токму врз децата.

5.3 Семејното насилство и кризата во општеството

Според мислењето на нашите испитанички, во време на криза, во која се наоѓа нашата држава, доаѓа и до зголемување на насилството, такво мислење изразија речиси 80% од испитаничките. Меѓутоа, според нивното мислење заедниците засновани со љубов се најотпорни на семејно насилство. Табела бр.90 _____

Вид на заедница	Н	%
Во заедници засновани на љубов		
Во заедници засновани од економски причини		
Во заедници засновани врз основа на меѓусебен договор		
Во сите наведени		
Не знае		
Одбива да одговори		
Вкупно		

5.4. Дали познаваат жртви на насилство

Суштински одговор на овој дел од истражувањето беше Пријавување на жени жртви на семејно насилство. И во овој дел од истражувањето добивме висок обем на појавата семејно насилство.

Имено, дури 37,5% од жените кои самите не биле жртви на насилство, според нивните изјави, познаваат жена која трпи насилство во семејството. Најчесто (51,4%) , тие пријавија дека се во прашање нивни пријателки, соседки, колешки. Помалку (45,2%), дека станува збор за роднини. Презентираните сознанија заслужуваат одреден коментар. Имено, веќе истакнавме дека со методот на пријавување на други лица ќе добиеме дополнителни сознанија за темната бројка кај семејното насилство, особено, очекувавме дека еден дел од жените кои се жртви на насилство, а тоа не го пријавија, ќе го сторат во овој дел преку пријавување на друго лице. За основаноста на оваа претпоставка потврда добивме во истражувачките резултати. Имено, посочувајќи го односот со жртвата на насилството што ја пријавиле, нашите испитанички најчесто изјавија дека тоа се нивни пријателки, соседки и колешки. Овие одговори во голема мера се разликуваат од одговорите што на истото прашање ги добивме од жените жртви на насилство. Од нив само 4 изјавија дека за своето страдање во семејството им се довериле на своите пријателки, соседки и колешки.

Ако претпоставиме дека одговорите на жените жртви на насилство се пореални, бидејќи се резултат на лично искуство, тогаш може да се очекува дека меѓу жените што пријавиле дека нивни пријателки, соседки, колешки се жртви на насилство, е внесено и личното искуство на жената. Сепак ова е во сферата на претпоставките, бидејќи нема доволно аргументи да го претвориме во тврдење. Најчесто нашите испитанички пријавија дека се работи за физичко (58,4%) и комбинирано (28,2%) насилство, со долготраен карактер (неколку години 33,3% и повеќе години 37,9%).

Љубица Чонева

6. ПРУЖАЊЕ ПОМОШ НА ЖЕНАТА - ЖРТВА НА СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО

Третманот на феноменот на семејното насилство можеби е најкомплексно прашање во делот што овде се разгледува од стојалиште на интервенцијата на државните органи за помош на жената - жртва на насилство, но и од помошта што и се пружа врз лична основа од нејзините родители, пријатели, роднини, што е мошне корисна, а неформализирана. Во тој контекст сложените последици на овој проблем многу оправдано го поставуваат прашањето за можностите за заштита на малтеретираната жена од насилникот и основната цел да се спречи продолжувањето на насилството. По пат на анкетното испитување на жените кои не биле жртва на насилство (648), а одговорија дека познаваат такви 284 случаи во својата средина (роднина, соседка, колешка, пријателка и сл), се дојде до одредени сознанија за јавување или нејавување на жртвата за помош, во критичното време на насилството. Добиените податоци секако претставуваат поквалитетни показатели за нивото на проблемот на жените соочени со насилство во семејството од овој аспект, отколку што е случајот со оскудните податоци за пријавени или регистрирани случаи при барање помош во полицијата или социјалните служби. Ова поради фактот што во нашето истражување се опфатени и неформалните обраќања за помош, што сметаме дека можеби се најчести, а ќе помогнат

пообјективизирано да се дојде до реалната слика на овој проблем во македонското општество. На овој начин ќе се овозможи и емпирииската основа за овие случаи да се прошири и зајакне, што ќе биде од значење за превземање на соодветни решенија на планот на институционалната заштита на жртвите на овој вид насилство, и други форми како што се прифат, поддршка и охрабрување. Исто така од не помало значење ќе има можноста на посреден начин да се дојде до "темната бројка" во случаите на непобарана помош, што за последица има продолжување на насилството до недоглед.

Семејното насилство од оваа позиција дава информации и за тоа како жртвата го доживувала и преживувала насилството и искуствата од надлежните државни служби и органи во пружање помош пренесено од оние кои ги дадоа податоците за истите. Со тоа се отвора можност за критичка процена на ефектите од постапката на овие служби во случаите на интервенција кај семејното насилство. Позната е тезата дека содржината на интервенциите во случаите на насилство врз жената во семејството, во голем дел е условена од етиолошката основаност на проблемот, што се покажа и во нашето истражување. Поради таа условеност, моделите на општествената реакција за помош на жртвата во нашата средина осцилираат. Овие мерки објективно се поставуваат врз отвореност и разбирање за проблемот од аспект на социјалните фактори на личноста и нивната изразеност во поширок социокултурен контекст.

Во пристапот кон заштитата на жртвата на семејното насилство во нашата држава, во анкетата на испитаничките им се постави прашањето: До кои субјекти, државни органи или служби се обратиле за помош или што превзеле за излез од ситуацијата во која се нашле жените за кои знаат дека биле изложени на насилство? Анализата на добиените податоци упатува на постоење на варијации во однос на субјектите до кои се обратиле жените кои доживеале семејно насилство, според степенот на информираноста на оние кои знаат за нивното живеење под насилство. Според одговорите на 12,0% од нашите испитанички, жените кои ги познаваат како жртви на насилство во нивното семејство,

воопшто немаат побарано помош. Релативно висока затвореност во семејната група на овие случаи се согледува и со другите податоци меѓу кои дека само 4,4% од нив побарале помош во рамките на своето семејство, односно 1,3% во семејството на партнерот. Овие резултати упатуваат на заклучок дека во нашите семејства се уште постои релативно голем отпор спрема интервенција "од страна", па и во случаите на малтретираност, пониженост, па и загрозеност на здравјето и животот, со што насилството останува како приватен или личен проблем на семејството и тиранија за жртвата.

Понатаму заради неказнување на насилството и отсуство на било каква друга заштита и немешање на сите оние кои се должни да реагираат во овие или слични ситуации, жените биле приморани сами да се бранат од насилството што го доживуваат, па да бидат и понатаму физички и психички долготрајно изложени на малтретирање од партнерот, а не ретко заедно и со своите деца. Нивната зависност во голем дел базира и од ставот на средината и подложноста на срединските предрасуди за односот кон овој проблем, што најтесно се поврзува со неговото препознавањето и мерките на заштита што можат да се понудат во конкретните случаи. Одговороста на жената поврзана со обврските во рамките на семејството исто така сметаме дека ја отежнувала можноста на анкетираниите жени во одлучноста да го напуштат семејството, иако живееле под не почесто насилство. Фактот што физичкото и другите форми на семејно насилство не ретко се третираат како приватна работа, или пак дури и се негира нивното постоење, честа е причина што многу жени не го пријавуваат, ниту превземат нешто против него. Според тоа ќе констатираме дека голем дел од анкетираниите популација жени смета дека кај нас семејното насилство не ретко се прифаќа од жртвите како нормален стил на живеење, што придонесува насилството да остане анонимно, непријавено, односно "темната бројка" на овој опасен проблем. Во ваквите случаи жените како да не се свесни што им се случува и обично се обидуваат да најдат оправдување за однесувањето на сопругот, не

ретко барајки и вина во себе. Причината за тоа е најчесто срамот бидејќи до последен момент се обидуваат да ја скријат вистината дури и од најблиските. Заради тоа овие околности се честа причина што многу жени ги задржува и натаму во оковот на насилството. Кон оваа ситуација треба да се додаде и ставот дека улогата на жртва се учи, односно таквата ситуација е навикнатост на насилство од детство. Тогаш насилството врз жената во семејството се поврзува со постоење на патријархална култура на воспитувањето во која физичката снажност на мажот се појавува како средство да ја потврди и одржи својата доминантност.³

Меѓутоа, заради малтретирање, злоставување и лишување во бракот 18 испитанички (2,1%) го напуштиле домот, неможејќи да ги поднесат конфликтите. Истражувањата во САД на овој проблем покажуваат дека жените се посебно загрозени кога ќе одлучат да го напуштат насилникот, заради ризикот во 50% да бидат убиени или во 75% значајно физички повредени од насилникот. Овие случаи иако се малку застапени во структурата на насилничките доживувања според сознанијата на нашата анкетирани популација, значајно е што го актуелизираат прашањето за акутна потреба од создавање наменска институција во Македонија со услови за прифаќање на жените кога немаат прибежиште од насилникот. Ова и поради фактот дека кога жената ја напушта насилничката ситуација се соочува и со додатни тешкотии: посетување на детето на училиште, фрустрираност на детето заради променетите односи меѓу мајката и таткото, социјална одбележаност на детето и жената, што треба да се има предвид при укажување помош на жените кои побарале спас од насилството. Пружената помош и заштита примарно треба да им обезбеди советувајќи услуги, психотераписки третман и други неопходни потреби кога ќе се најдат надвор од својот дом. Овие форми на нужна интервенција во високоразвиените земји имаат веќе своја традиција,

³ Margoian.G. Goin Sibner (1988) "WEife Battering", Handbook of Family Violence, New York and London" Plemum Press, str.89.

често се барани, а во нашата земја сеуште непознати, па и социјално стигматизирани за жртвата.

Фактот што анкетиранте жени не познаваат жртви на семејно насилство кои се јавиле за помош на С.О.С телефоните, веројатно се должи на тоа дека овие форми на комуникација се уште се непознати за широкото граѓанство во нашата средина, иако некои од нив веќе имаат одредени искуства со советување на жени во акутна ситуација на насилство. Таков е примерот со С.О.С телефонот при СОЖМ во Скопје кој има најдолга пракса (7 год.), потоа ООЖ во Куманово, СОРОС - Скопје и др.

Во поново време органите на кривичното правосудство си поставија посебна цел за директно помагање на жртвите на насилство, а многу други владини организации како и добротворни организации, на доброволна основа исто така го подобрија пружањето на услуги на жртвите на насилство. Меѓународните стандарди во оваа област се формулирани во Декларацијата на ОН (1985), како основни принципи на правда за жртвите на криминалитетот и злоупотребата на моќта.

Во определувањето целосна стратегија и план за реакција на семејното насилство и помош на жртвата во Македонија, со нашето истражување се покажа дека од посебно значење се јавува прашањето за организирање на легитимни форми за излегување во пресрет на индивидуално ниво. Во однос на потребите на жените изложени на семејно насилство, значајно место зазема првичната поддршка и нивно оснажување. Овој пристап се има покажано посебно значаен од психолошки и практичен аспект. Во тој контекст во случаите кога постои насилството е осознаено врз одредени индикатори, императивно се поставува брзото откривање на насилникот, отстранување на причините за насилничкото однесување и пружање на адекватна помош пред се на жртвата, но и на насилникот, за што поуспешно нивно реинтегрирање во нормалните животни текови.

6.13 Заштита на жената од Центарот за социјална работа

Во понатамошната анализа на резултатите од анкетата за јавување на жената кај институциите на службите за помош со цел да ги реши своите проблеми поврзани со насилството, по застапеност може да се издиференцираат центрите за социјална работа. Во суштина овие се и единствени служби во кои се јавиле 12 или (1,4%) од познатите случаи на испитаничките што биле жртви на насилство, додека другите како што се судските органи и слично, немаат регистрирано ниту едно јавување. Податоците за малиот број на јавувања кај овие институции, говорат за релативно затвореност на лицата во изразена кризна состојба предизвикана од насилство, или можда не познавање на нивните ингеренции за заштита и помош на жртвите. Претпоставуваме дека оние кои се обратиле до овие институции биле во сложена кризна ситуација и тоа во повеќе подрачја на сопствената животна егзистенција (невработени, без средства за живот и можности за вработување, бездомност во критичниот момент) и во ситуација на подолгорочна загрозеност, привација и депривација. Од тоа произлегува заклучок дека поголем број од жените во ситуација на насилство, не ги знаеле можностите за интервенција и помош на овие институции од аспект на нивната надлежност, како служби за прва социјална помош и заштита. Затоа може да се потенцира дека центрите за социјална работа имаат мошне значајна позиција и најголем дијапазон на задолженија во доменот на заштита на семејството и неговите членови од насилничко однесување. Така на пример социјалната заштита опфаќа поодделни мерки во разрешување на семејни конфликти, кои се остваруваат преку пружање на различни облици на поддршка и советувања на лицата кои се непосредно изложени на насилство. Во суштина дејноста на центрите за социјална работа ги рефлектираат сите најважни проблеми поврзани со злоставувањето на жената во семејството и општествената реакција на појавата: застапеност на појавата, каузалноста на насилството и неговите последици, критериумите за општествени и правни интервенции,

проблемот на откривањето на насилството, изборот на заштитни мерки, до евакуацијата на применетата заштита.

Кај нас центрите за социјална работа проценуваат дека нивниот увид во семејното насилството е недоволен и дека постои голем расчекор меѓу бројот на евидентирани случаи и реалниот обем на овој проблем. На тоа укажуваат индикаторите за постоење на се поголем број брачни конфликти и пореметени односи во семејствата во Македонија. Сознанијата за овие случувања овие институции најчесто ги добиваат во работата на случаи кои се пријавуваат по некој друг основ (материјално и стамбено необезбедени семејства со социјални проблеми и сл.), на кои упатуваат веќе востановените механизми на истите. Покрај тоа, карактеристично е дека случаите на злоставувања на жената во семејството не се регистрираат како специфични категории на проблеми. Како главни препреки за откривање на семејното насилство врз жената главно во центрите за социјална работа ги наведуваат: затвореноста на семејството, стравот од стигматизација, неадекватна перцепција на овие проблеми во средината, недоволна ангажираност на други органи и институции и неопределеност во поглед на нивните обврски и овластувања кон проблемот. Ангажираноста на советувалиштата за брак и семејство во рамките на центрите за социјална работа, не можат да имаат позначајни ефекти на животните и другите услови на семејството. Ова заради неадекватност во организацијата и кадровските услови за примена на потрбни облици на третман, особено на жените и децата, како најчувствителни категории во рамките на семејството. Во контекстот на објективните проблеми на центрите за социјална работа за помош на жените жртви на семејно насилство, треба да се наведе и нивната лимитирана временска можност за обраќање за помош. Имено, овие установи имаат работно време од 7-15 часот, а попладне, во текот на ноќта и викендите, немаат организирани дежурства или некој вид формализирани можности за прифат на лица изложени на насилство, како што е семејното. Битно е да се напомене дека широк спектар на случаи на насилство поврзани со брачните конфликти, се случуваат во

вечерните часови или во текот на ноќта. Ова може да се потврди со фактот што во тие термини чести се обраќањата од жените малтретирани од партнерот до полицијата за помош, што не се покажа специфично во нашето истражување. Имено, анкетираниите жени се искажаа дека биле изложени на насилство во секое време од деноноќието, независно дали е обичен ден, празник или викенд.

Со оглед на суштинските карактеристики за семејното насилство врз жените и основните цели на заштита на истите, се цени дека приоритетот треба да припадне на интервенцијата на социјалната заштита, а со тоа центрите за социјална работа треба да имаат значајно место во мрежата на релевантните субјекти кои треба да соработуваат со полицијата, обвинителството и судовите. Значи целосната политика во постапувањето со жртвите на семејното насилство бара соработка на поголем број институции, служби и организации.. Анализираниите состојби за содржината и видот на помошта која се пружа на жените изложени на семејно насилство и ангажираноста на службите на тој план, даваат можности да се констатираат повеќе видувања. Насилството врз жените бидејќи се врзува за семејството како затворена средина и во нашето истражување се покажа дека се работи за скриена појава, недоволно позната и релативно недостапна за општествена интервенција. Покрај тоа на тој план постои отсуство на соработка меѓу соодветните надлежни служби и институции кои работат со проблемите на семејството, недостаток на специфична професионална едукација и неразвиена стручна методологија за работа со овој проблем. Во истражувањето се потврди хипотезата дека и во нашата пракса за помош на жртвите и спречување на семејното насилство, поодделните општествени потсистеми како полицијата и социјалната заштита, се уште ригидно остануваат во своите традиционални рамки и немешање во приватната сфера на семејниот живот, што е уште една причина за зголемување на "темната бројка" на појавата.

6.2 Заштита на жената од полицијата

Стапката на обраќањето на жртвите на семејно насилство за помош до полицијата во целиот свет се покажува дека е многу пониска, отколку пријавувањето на пример на кривичните дела против имотот. Во однос на пријавувањето на жените изложени на насилство во семејството ја потврдуваат оваа хипотеза во поголем број на земји, што реално го потценуваат создајното ниво на појавата со диференцирање на висока "темна бројка". Анализата на ниво на поединечните случаи на семејно насилство врз жената, преку анкетата покажа дека во Р.Македонија жените кои биле изложени на семејно насилство(284) побарале помош од полицијата во (2,8%) случаи, што е неочекувано неочекувано мал број. Во споредба со вкупното обраќање за помош до други институции за кои сметале дека можат да им помогнат, произлегува дека во полиција фактички се јавиле најголем број од овие жени. За ваквата состојба постојат повеќе објаснувања. Првиот фактор по важност е перцепцијата на жртвата, но и на нејзините блиски и познати за тежината на ситуацијата. Другата пак се јавува како спротивна ситуација од првата, кога малтретираната жена за инцидентот не смета дека е толку опасен. Како основно гледање на овој проблем жртвите на насилство единствено барале помош од полицијата во критични ситуации, како на пример закана со пиштол, нож или други предмети кога постоела опасност по нивниот живот. Недостатокот на доверба во полицијата кај нас изгледа е уште една причина за небарање помош во случаите на семејно насилство, од аспект на нивна поддршка и безбедност. Резултатите добиени од истражувањето во некои земји покажуваат дека жените во ваквите случаи се чувствуваат запоставени од страна на полицијата, и најчесто полицијата воопшто не им нуди поддршка која во моментот им е неопходна. Искуствата на малтретираните жени во нашата земја покажуваат дека полицијата "не се меша во семејството" и кога е побарано да помогне се оградува во стилот "тепајте се маж и жена сте", односно реагира само во случаи кога се работи за тешки телесни

повреди, согласно своите овластувања. Ваквите негативни искуства предизвикуваат отугеност на граѓаните од полицијата, што не е во склад со потребата за хуман третман на жените жртви на семејно насилство, како приоритетно барање во стратегијата за спречување и превенција на оваа појава на национален план, по примерите на меѓународните искуства. За зголемување на ефикасноста на полициската помош кај семејното насилство, секако дека е потребна нејзина едукација и обука. Пружањето помош на жените - жртви, правилен и хуман третман, може да ја воспостави довербата во полицијата и спречување на понатамошното насилство. Исто така очигледно е дека кај нас постои огромен расчекор меѓу потребите за помош и поддршка на жената од полицијата и она што се случува во реалноста. Наспроти ова секоја злоставувана жена во семејството очекува физичко обезбедување од насилникот, зачувување на нејзината приватност и добробит. Државата преку полициската помош и заштита треба да им ги обезбеди овие права на жртвите на насилство, бидејќи се соочуваат со тешкотии кои им се нанесени од најблиските во сопственото семејството.

ЗАКОНСКОТО РЕГУЛИРАЊЕ НА СЕМЕЈНОТО НАСИЛСТВО

Конкретните мерки на правната заштита на жената се наоѓаат во рамките на двата потсистема: кривичното и семејното право. Основниот критериум за одредување на карактеристиките на правната реакција се наоѓаат во тежината односно степенот на загрозеност на животот и здравјето на жената, за што се востановени санкции за повредувањето на физичкиот интегритет на жената. Меѓутоа со оглед на социалниот статус на жената во семејството, се јавуваат и специфични облици на загрозување на нејзините права, како што е семејното насилство, за кое нема законска регулатива која ќе ја заштити како послаб субјект.

Во областа на семејното право пропишани се мерки на превентивна заштита на семејството, односно на брачните партнери кои посредно се однесуваат на жената, меѓу кои ќе ги издвоиме информирањето и

брачното советување пред склучување на бракот, помошта во случаи на несредени семејни односи и сл. Меѓутоа, поодделните облици на противправно, односно насилничко однесување према жената од страна на сопругот или лице со кое е во партнерски однос, кај нас не подлежат на санкции во областа на кривичното и семејното право. Тоа го отежнува откривањето, дијагностицирањето и спречувањето на овој вид на тешка, но за жал честа злоупотреба на жената во македонското општество. Поради тоа прашањето за правна интервенција во оваа област е едно од најсложените и најделикатни проблеми кои задираат во подрачјето на човековите слободи и права. Ризици за ваквиот пристап се: недоволна правна сигурност, произволност и самоволие или арбитражност за интервенција на државните органи и институции кон овој проблем. Кога станува збор за превземање чекори за дополнување на правната регулатива за семејното насилство во нашата држава за пружање посебна заштита на жртвите и поостар пристап кон насилникот, одговорот на вкупниот број (850) испитанички во истражувањето беше во најголем број (724), односно (85,2%) потврден. Ова покажува дека постои свесност меѓу женската популација во Македонија за постоење на проблемот, сложеноста, но истовремено и спремност за соочување со него. Наспроти тоа без став кон ова прашање се 3,6%, односно немаат одговор (6,6%). Исто така 3,3% од анектираните сметаат дека тоа е приватна работа и тука државата не треба да има интервенции.

Позитивен став за донесување на законска регулатива против насилство, злоупотреба и понижување на жената во сопственото семејство воедно значи и еманципираност кон прашањата за нејзина одлучност и независност. Оваа определба ја потврдија и одговорите на 79,2% со ставот дека законското регулирање на семејното насилство ќе доведе до негово намалување, наспроти 16,8% кои немаат став за ова прашање, или се воздржуваат од одговор. Одлучноста за развод од мажот, се чини дека жената веќе не го гледа како своја "пропаст", што може да се поткрепи со податокот дека само 1,3% сметат дека законското регулирање на семејното насилство ќе го зголеми вкупниот

број на разводи. Притоа, не може да се одбегне впечатокот дека во суштина истите околности кај разводот и продолжувањето на заедничкиот живот, се перципираат на потполно спротивни начини, кога е во прашање насилникот и жртвата. Во случајот како да разводот претставува растурање на семејството и тешки семејни прилики за жената најчесто, а продолжувањето на заедничкото живеење и после формалниот прекин на бракот заради насилството (бркање од дома, тепање и др. инциденти) не доведува до таква дисфункција во семејството како при разводот.

Ситуацијата во Македонија во однос на семејното насилство дотолку е посложена, што кај нас се уште не се изградени соодветни стручни стандарди за препознавање на насилството врз жената, а особено на семејното насилство и аналогно на тоа да се проценат условите за интервенција. Од овој аспект постои конфузност и несигурност кај жените кои се предмет на насилничко однесување во кои случаи инцидентот да го пријави на одреден орган или институција. Во тој контекст значаен проблем кој се рефлектира на откривањето на случаите на семејното насилство е правното регулирање за постоење обврска за пријавување на истото. Кај нас ова право се сведува на морална, а не законска обврска. Во нашиот Закон за семејството се предвидува обврска на државните органи, установи и самите граѓани да го известат органот за старателство за случаи на злоупотреба и малтретирање на деца од родителите во семејството, што треба да се однесува и на случаевите на насилство врз жената во семејството. Во отсуство на правно санкционирана обврска за пријавување на насилството врз жената од страна на надлежните установи и органи, односно од стручните лица во истите, тоа главно се врши како професионална обврска, што произлегува од правилата на службите и професионалната етика. Овие празнини во правниот систем за прашањето на семејното насилство, налага итна потреба од негово донесување, со тоа ќе се наложи императив за пријавување на секој случај на насилство од граѓани кои тоа ќе го забележат во својата средина. На

вакви решенија упатуваат и некои современи решенија на заштита на жените од насилство, како што е америчкиот модел, кој базира на стриктно правно регулирање на процесот на заштита, што опфаќа обврска за пријавување и обезбедување на правен имунитет на лицето кое ќе го пријави случајот на насилство.⁴

Се чини дека и во нашата држава постои спремност и во пошироката популација за инкриминализација на семејното насилство кон жената и детето. За ставот да се казни мажот кој ќе ја удри својата жена се изјаснија дури 84,5% од анкетираниите жени, а во останатиот број анкетирани поголемиот дел се колебливи, неможат да оценат (9,2 %) или категорични да не се реагира 5,5% , односно насилството и натаму да постои. Ставот пак да се казнат родители кои ги тепаат своите деца, се јавува во поинаков сооднос. Имено, иако поголемиот дел од нив (66,6%) се согласуваат со вакво законско решение, не е мал процентот и на оние кои се спротивставуваат (18,9%) или 13,9% неможат да оценат. Воздржаноста од одговор на ваквите прашања иако незначајна по својата застапеност (0,6%) не значи секогаш дека се нема став, туку можеби е неспремност на лицето да се отвори овој проблем, па дури и страв да се влезе во конфронтација со сопствените искуства во семејството.

Дека постои сериозност за проблемот на семејното насилство кај нас може да се види и од фактот што анкетираниата популација овој проблем го споредува со делата за кои постои кривична одговорност, како на пример за лице кое ќе повреди друго лице, а не е во близок однос, како што е семејниот. На пример, 68,7% потврдно одговорија да биде казнет маж кој ќе удри друг маж во кафеана, наспроти малиот процент на испитанички кои имаат спротивен став (9,1%) или вообичаената воздржаност на дел од анкетираниите (21,5%). Заради тоа сметаме дека предлагањето на посебна законска регулатива за насилството во семејството треба да има специјално влијание како на извршителите, но и да постави обврски на органите во кривично -

⁴ Fox J. op.cit.61-264, Small, M.A.Wanke (1994) Starte Response to Child Maltreatment, Young Vkiotims, Young Offonders, str.19

правниот систем и другите надлежни правни субјекти во државата. Пристапот кон насилството во семејството треба да поаѓа од заклучокот дека тоа е криминален чин како и криминалитетот меѓу непознати лица и треба да се казнува како такво.

Законската реформа во функција на семејното насилство треба да се однесува на изградување на целосен оддел на заштита и превенција на жената од злоставување, а можноста за унапредување на практиката за навремено реагирање на овој проблем, непосредно да се поврзи со следењето на новите научни сознанија, развој на соодветна методологија и стандардизација на стручните поставки на сите учесници и нивна едукација.

Постапката за помош во случај на семејното насилство ќе се заснива на начелата на итно постапување, а не постфестум реагирање, утврдување на фактичките состојби и определување на временски мерки со кои ќе се пружи итна заштита на жртвата на насилство. Можностите за конкретна помош на жртвите на семејното насилство сеуште во наши услови не се воспоставени како практика но и ресорски диференцирани за субјектите. Особено на овој план недостига просторно сместување, времено одделување на жртвата од насилникот и пружање на поддршка и нејзино охрабрување, со цел да се предупреди насилството т.е. продолжувањето на насилството. Оваа приоритетна потреба за организиран прифат на жената жртва на семејно насилство ја искажаа 80,7% од анкетираниите. Исто така тие се изјаснија и за организирана форма на делување (85,3%), како земјите со искуство за оваа проблематика.

Тука треба да се наведе и праксата што ја практикуваат повеќе земји во светот за охрабрување и едукација на жртвите за проблемот со кои се соочуваат, што во голем дел влијае на намалување на бројот на овие случувања. што се однесува до ова прашање ќе констатираме дека во Македонија не постои прифатилиште, односно кризен центар за згрижување на жени- жртви на семејно насилство. Постои убедување дека кога би имало форми на помош од овој вид, малку жени ќе трпат

психичко и физичко малтретирање во своите домови. Кај анкетираната популација жени се констатира дека не постои информираност за можните форми на организирана заштита, па се претпоставува дека и затоа 14,6% одговорија дека неможат да оценат која од наведените форми во прашалникот е најсоодветна за спречување на насилството кај нас. Меѓутоа, тие во најголем дел (40,9%) се произнесоа за формирање на Кризен центар, потоа на амбуланта за интервенции во здравните домови (18,9%), одделение во центрите за социјална работа (14,8%), бироа за правна помош (4,6%), посебни одделенија во полициските станици (2,6%), отворање на С.О.С. телефони (1,2%).

На крајот ќе наведеме дека развивањето на нови, демократски меѓучовечки односи во Македонија во рамките на граѓанската држава, претпоставува и определба за елиминација и превенција на семејното насилство. За таа цел потребно е силно спротивставување на долгата традиција за толеранција на мноштвото форми на семејно насилство врз жената, по пат на информативни кампањи, донесување и доследно применување на законска регулатива и политика за казнување на насилниците.

Виолет Чачева

7. Сумарни коментар на истражувачките сознанија

Отсуството на официјални податоци и истражувачки сознанија за семејното насилство, посебно за насилството врз жената, во голема мера го определи нивото, видот и методологијата на истражувачкиот зафат. Фактичката состојба, практично ја наметна потребата од обезбедување првични систематски емпириски податоци, односно увид во природата на насилството врз жената, видовите на насилството и неговата содржина, причините, последиците итн., но пред се сознанијата за нејзиниот обем. Ова во функција да се обезбеди доволна емпириска основа за конципирање на идни продлабочени истражувања, дефинирање на односот на општеството кон овој проблем, или накусо, да почне да се создава сознајна основа за градење стратегија во врска со насилството.

Иако истражувањето се реализираше на две нивоа, беше усвоен двоен пристап кон проблемот, основниот беше виктимолошки. Поконкретно, се обидовме преку личното искуство на жените да дојдеме до обемот и суштината на самата појава. На ваквиот пристап (виктимолошки) може да се постават прашањата за сигурноста на податоците и репрезентативноста на сознанијата, бидејќи се работи за подрачје од животот на жената, за кое, барем на овие наши простори, не се говори ниту во интерперсоналната комуникација, или не барем не додека насилството не стане "видливо". Значи, дилемата се однесува на тоа колку од жените ќе го пријават своето искуство и во која мера ќе

бидат подготвени да даваат информации за него. Сметајќи на одреден степен на резервираност на жената во тој поглед, зашто сериозен индикатор е молчењето и непријавувањето на насилството, како дополнителен го применивме методот на пријавување на друго лице. Со ваквиот пристап сметавме дека ќе се дојде до пореални сознанија за обемот на појавата, што беше едно од централните прашања кон кое беше фокусиран нашиот интерес.

Добиените истражувачки резултати ја оправдуваат реализацијата на истражувањето, едновременно говорат за големата распространетост на насилството врз жената во рамките на семејството. Поконкретно со 61,5% пријавеност на психичко насилство врз жената и 23,9% распространетост на физичко насилство, слободно може да се говори за алармантни податоци во врска со обемот на насилството врз жената во нашата држава.

Најдоминантниот облик на насилство врз жената во Македонија, психичкото насилство најчесто се манифестира, според искуството на нашите респоденти, преку следните содржини: "неговиот збор секогаш мора да биде последен" , "инсистира да знае каде е и со кого е цело време" и "претерано љубоморен или посесивен", содржини кои ги покажуваат, но и ги подржуваат традиционалните улоги на брачните партнери, инфериорната позиција на жената и сопственичкиот однос кон неа. Во овој контекст, како аргумент за претходните констатации, треба да се спомене дека психичкото насилство најмногу е изразено меѓу албанската популација, за која се знае во однос на другите народи и национални малцинства што живеат во нашата држава, се најтрадиционално уредени и најзатворени семејните и брачни односи. За пример може да се наведе и дека многу повеќе, во однос на другите националности, е присутна забраната за жената да работи надвор од домот. Ова е уште еден показател за "загрозеноста" на традиционалните улоги во бракот и потребата тие да се сочуваат. Економската зависност на жената, која ја подразбира и одредена родна поделба на улогите, со вработувањето на жената и стекнување на нејзина економска

независност, се губи една од основните претпоставки од која мажот ја црпи моќта за доминација. То значи нарушување на долготрајната рамнотежна на нерамноправност, воедно тоа е и едно од претпоставките за рedefинирање на улогите меѓу брачните партнери.

Невработеноста на жената е еден од најризичните фактори таа да стане жртва на сите видови насилства. Меѓутоа, според истражувачките резултати покрај жените и мажите - насилници се често невработени, со најниски примања. Тоа се околностите во кои најчесто егзистира насилството во нашата држава.

За мажот, губењето на работата значи отстранување од јавната сфера, едновременно тој го губи и основниот атрибут на родовиот идентитет во традиционална смисла. На микроплан, во семејството, тој исто така се доведува во прашање. Неговата улога, како изворот на моќта - тој не е во состојба да ја оствари, да обезбеди егзистенција на семејството. Меѓутоа, губењето на работа, недостаток на средства за живот се ситуации стресни сами по себе, тој не може да се реализира во својата професија, да го обезбеди своето семејство, состојби кои фрустрираат, а еден од одговорите на фрустрацијата е агесијата. Се зголемува ризикот за околината за насилство, особено за насилство врз жената.

Криза

Алкохолот е значаен фактор односно ризик за семејството. Секој четврти насилник често пие, а секој втор бил под дејство на алкохол за време на последниот инцидент.

Мултиетничкиот карактер на државата се покажа значаен и во врска со насилството врз жената во однос на неговиот обем (или изразената подготвеност да го пријават насилството), видот на насилството и посебно содржините што го сочинуваат. Меѓутоа, етничката припадност, сама по себе не претставува фактор за насилство врз жената, туку, согласно на концептуалната поставеност на истражувањето, објаснувањето треба да се бара во задржувањето на

традиционалната матрица на уредување на односите во бракот и семејството, третирањето на жената, но и во објективните услови на живеење. Најмногу на физичко насилство се изложени жените припаднички на ромската популација во Македонија. Тоа е популација со најнизок општествен статус, со највисока стапка на невработеност, со најлабави и најнеформални брачни врски, со посебна филозофија на живеење, но и менталитет во кој насилството е вградено како механизам за комуникација со жената. Од друга страна за албанките веќе споменавме, дека се најмногу изложени на психичкото насилство. Специфичностите меѓу овие две национални малцинства во врска со обемот и видот на насилството можат да се изразат низ следните карактеристики:

Во нашата држава, заради затвореноста на албанската националност, во најголема мера е задржан патријархалниот модел на уредување на брачните и семејни односи и најмногу се сочувани родовите улоги во нивниот изворен облик. Едновремено, во овој миг, припадниците на машкиот дел од популацијата се под голем притисок на менување на традиционалните односи, пред се поради започнатите процеси на еманципација на жената која, во споредба со припадничките на другите национални малцинства на државата, одеше многу поспоро. Веќе споменавме дека најмногу психичкото насилство се манифестира, нивната содржина произлегува од веќе посочените традиционални улоги, но е насочено кон нивно зачувување. Можеби е најдобар веќе споменатиот пример за забрана жените да работат надвор од домот, и тоа во услови на голема невработеност, кога економската ситуација на семејството е многу лошо, што значи дека можеби стравот кај мажите од економското осамостојување на жената за него ќе значи губење на дотогашните позиции во семејството.

Со ромките ситуацијата е сосема поинаква. Тие најчесто се изложени на физичко насилство (секоја втора жена го пријави). Во објаснувањето на нивната состојба треба да се истакне најголемата стапка на невработеност, најниското ниво на општествено-економски

статус, присуство на алкохол - фактори кои по дефиниција го зголемуваат ризикот да се живее во услови на насилство. Меѓутоа, кај оваа популација, насилството е вклучено како однос на комуникација со жената, дури и самите на одреден начин покажуваат толерантност кон него ("ја тепа, ама таа го предизвикува, бара да биде тепана" или "нема зошто да се жали, живее многу убаво, таа е само малку тепана").

Сложеноста, комплексноста, мултифакторската условеност на појавата, нејзиното објаснување неможе да се смести во еден теоретски концепт. Од концептуалната поставеност на истражувањето и коментарите што ги следеа истражувачките резултати, може да се заклучи дека во основата на објаснувањето на појавата на насилство ја ставаме теоријата на учење, меѓутоа со дополнување на теориите на ресурси, теоријата на социјалната контрола, теоријата на супкултура итн.

Психичко насилство според националноста

	вкупно	жртви	не-жртви
1. Македонка	100,0 515 60,6	47,4 244 46,6	52,6 271 83,1
2. Албанка	100,0 167 19,6	88,6 148 28,2	48,4 19 5,8
3. Турчинка	100,0 20 2,4	70,0 14 2,7	30,0 6 1,8
4. Ромка	100,0 93 10,9	86,0 80 15,3	14,0 13 4,0
5. Србинка	100,0 42 4,9	76,2 32 6,1	23,8 10 3,1
6. Друго	100,0 13 1,5	46,2 6 12,1	53,8 7 2,1
Вкупно:	100,0 850 100,0	61,6 524 100,0	38,4 326 100,0

8. Наместо заклучок

Имам 35 години, мажена сум и мајка на две малолетни деца. Имам завршено средно образование, не сум вработена но редовно се пријавувам во Заводот за вработување и се надевам дека можеби еден ден и мене ќе ме огрее сонце, ќе се вработам и можеби животот ќе ми тргне во друга насока. Се уште се надевам. Тоа ми е единствената надеж сега-засега во животот која реално би можела да се исполни, зашто сите мои други надежи и убави соништа исчезнаа одамна, исчезнаа не знам каде.

Пред да се земем мојот маж не пиеше. Беше еден од најдобрите момчиња во селото, примерен во своето однесување, од добра фамилија. Тој работи во каменоломот, знаеш. Знаам што значи таа работа и од почетокот се трудев да бидам добра домаќинка, секогаш куќата да ми биде чиста и уредна, да има навреме ручек и чиста облека, а најважно од се јас да бидам секогаш добро расположена, насмеана. Напразно. Уште во првите месеци од бракот тој почна да си оди во кафеана со другарите и да се враќа во ниедно време дома. Тогаш само викаше и пцуеше а откако се роди првото дете почна и да ме тепа. Секоја вечер тој пијан а јас тепана. Долго мислев дека ќе се откаже, дека ќе му помине меракот по ракијата. Долго се надевав дека ќе се сврти кон мене и кон децата, но сега веќе изгубив секаква надеж. Неговите родители на кои неколку пати им се пожалив не покажаа никакво разбирање за мене, за моето страдање, за мојот чемерен живот.

- Маж е велат. Има право и да се напие и рака да крене.

Моите родители исто така.

- Си го сакаше си го зеде велат тие. А и не си само ти и други во селото го имаат тој проблем, па ниту се жалат некому, ниту прават трагедии од тоа.

А трагедија е и тоа каква трагедија што нашата љубов се претвори во пекол од кој не гледам никаков излез. Освен можеби да серазведам, но без работа не смеам и на тоа да мислам.